Educació avui. Indicadors i propostes de l'Anuari 2013

Bernat Albaigés Blasi
Miquel Martínez Martín

FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Informes breus #47

Educació avui. Indicadors i propostes de l'Anuari 2013

Bernat Albaigés Blasi i Miquel Martínez Martín

FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Educació avui. Indicadors i propostes de l'Anuari 2013

Bernat Albaigés Blasi
Miquel Martínez Martín

Informes breus | 47 | Educació

Bernat Albaigés Blasi és investigador en l'àmbit de l'educació i codirector de l'Anuari 2013.

Miquel Martínez Martín és catedràtic de Teoria de l'Educació i membre del Grup de Recerca en Educació Moral (GREM) de la Universitat de Barcelona.

Informes Breus és una col·lecció de la Fundació Jaume Bofill en què s'hi publiquen els resums i les conclusions principals d'investigacions i seminaris promoguts per la Fundació. També inclou alguns documents inèdits en llengua catalana. Les opinions que s'hi expressen corresponen als autors.

Els *Informes Breus* de la Fundació Jaume Bofill estan disponibles per a descàrrega al web *www.fbofill.cat*.

Primera edició: desembre 2013

© del text: Bernat Albaigés Blasi i Miquel Martínez Martín
© d'aquesta edició:
Fundació Jaume Bofill, 2013
Provença, 324
08037 Barcelona
fbofill@fbofill.cat
http://www.fbofill.cat

Servei editorial: Edicions Els Llums SL
Coordinació de continguts:
Anna Jolonch Anglada i Marta Arànega Gallart
Maquetació: Jordi Vives

Disseny de la coberta: Amador Garrell
Fotografia de la coberta: Lluís Salvadó

ISBN: 978-84-15526-42-1
DL: B. 28447-2013
Impressió: Bookprint digital

Índex

Presentació 9

1. Principals conclusions de l'anuari 2013 13
L'eficàcia del sistema educatiu 15
La crisi com a amenaça 18
La crisi com a oportunitat 22
El present com a cruïlla 24
Conclusions 25

2. La millora de l'eficàcia del sistema educatiu 27
La contribució de la política educativa 31
El compromís del professorat 33
El marge de millora de l'eficàcia del sistema educatiu 34

3. La crisi com a risc: amenaça per a l'eficàcia del sistema educatiu 41
La reducció del finançament de l'educació 43
L'increment de la vulnerabilitat social 47
El debilitament de polítiques d'èxit educatiu: de la política expansiva a la gestió de la crisi 55
Debilitament de la formació al llarg de la vida 65
Debilitament de la innovació i la recerca 69

4. La crisi com a oportunitat 73
Revaloració de l'educació i el retorn al sistema educatiu 75
La necessària millora de la relació entre mercat de treball i sistema educatiu 80
Priorització de la inversió pública 81

5. El present com a cruïlla: cap a un canvi de paradigma? 83
El model d'escola catalana, inclusiva i participativa, topa amb la LOMCE i la LRSAL 85
La concepció de servei públic 88
Comprensivitat i inclusió del sistema educatiu 91
Eficiència de la política educativa 92
Descentralització, desconcentració i treball integrat: més enllà de l'escola i en clau de territori 94
Escletxes educatives: cap a un desenvolupament educatiu a diferents velocitats? 95

6. Prioritats per a la política educativa 99

Presentació

En el darrer quinquenni, l'educació del nostre país s'ha vist sotmesa a importants factors de transformació social i política. Alguns dels factors més determinants han estat:

– La *crisi econòmica*, que ha incrementat la precarietat social d'una part significativa de la població, especialment entre els infants, i que ha introduït enormes dificultats pressupostàries a les administracions públiques, que s'han vist abocades a desenvolupar mesures de contenció o reducció del dèficit públic, que han afectat també el finançament de l'educació i el desplegament de polítiques educatives.

– Les *reformes estructurals* que s'han aplicat en el sistema educatiu en els darrers anys, especialment arran de l'aprovació i aplicació de la Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació (LEC), de l'any 2009, i que han modificat aspectes substancials de la governança del sistema educatiu.

– Les eleccions al Parlament de Catalunya de l'any 2010 (i 2012), les eleccions municipals de l'any 2011 i les eleccions generals també de l'any 2011, que han suposat *canvis de govern* a la Generalitat de Catalunya, al Govern central i també a molts municipis catalans, i que han transformat d'acord amb les noves legitimitats democràtiques l'orientació de determinades polítiques públiques que s'estaven produint.

– Si l'Anuari de l'any 2011 posava l'accent en comprendre la situació de Catalunya en relació amb el repte de millora de l'èxit educatiu, l'objectiu central de l'Anuari d'enguany és comprendre com ha evolucionat l'educació en els darrers temps al nostre país i quines són les seves principals tendències i cruïlles.

Autors participants en l'Anuari 2013, per ordre alfabètic: Xavier Bonal, Alba Castejón, Clèlia Colombo, Amelia Díaz, Gerard Ferrer-Esteban, Eugeni Garcia, Xavier Martínez-Celorrio, Francesc Pedró, Ramon Plandiura, Ernest Pons, Guillem Salvans, Pau Serracant, Óscar Valiente i Antoni Verger, a més de Miquel Martínez i Bernat Albaigés (directors).

1 Principals conclusions de l'anuari 2013

L'eficàcia del sistema educatiu

A Catalunya des del 2008 s'han incrementat en 2,1 punts percentuals els alumnes que obtenen l'ESO, en 5,5 punts percentuals els joves de 20 a 24 anys que assoleixen estudis secundaris postobligatoris i en 7,6 punts percentuals els joves que als 20 anys continuen al sistema. En canvi, l'abandonament educatiu prematur s'ha reduït en 9,2 punts percentuals —més d'una quarta part—.

El sistema educatiu català ha aconseguit que actualment hi hagi més alumnes que es graduen a l'ESO i que assoleixen, com a mínim, ensenyaments secundaris postobligatoris.

L'abandonament educatiu prematur s'ha reduït entre els anys 2008 i 2012 en 9,2 punts percentuals, per sobre de la mitjana espanyola (7) i europea (2,1).

El professorat està essent un actor clau en aquesta millora, tot i tenir més hores de docència, classes amb ràtios en ocasions més elevades i menys salari.

Cal destacar el paper del professorat en la millora dels resultats del sistema educatiu. Essent un dels actors principals del sistema, el professorat ha desenvolupat la seva tasca en els darrers anys en condicions més adverses: més hores de docència i per menys salari, ràtios en ocasions més elevades d'alumnat a les aules i menys personal de suport als centres.

Gràcies al seu compromís professional, que està suplint el que cal per assolir l'èxit educatiu en un context de retrocessos en les condicions de treball, els resultats del sistema continuen millorant.

S'han endegat accions orientades a la millora de la formació del professorat i, conjuntament amb les universitats, s'ha creat el Programa per a la millora i la innovació en la formació inicial de mestres.

Cal reconèixer també la contribució de les millores estructurals promogudes pels diferents governs al llarg de la darrera dècada: per exemple, d'ençà del curs 2007-2008, s'ha ampliat l'oferta de formació professional en més de 30.000 noves places, a un ritme de 6.300 anuals.

Malgrat els retrocessos que s'han pogut produir per efecte de les mesures d'austeritat en els darrers anys, en la darrera dècada s'han introduït millores estructurals en aspectes com ara:

- L'avaluació del sistema educatiu.
- La promoció de l'autonomia escolar i del lideratge dels centres.
- L'ordenació dels diferents ensenyaments reglats.
- El desplegament de les competències bàsiques.
- La promoció de l'oferta d'ensenyaments postobligatoris (formació professional i formació professional dual).
- La personalització dels processos d'aprenentatge i l'atenció a la diversitat als ensenyaments obligatoris.
- L'impuls de la lectura i el plurilingüisme.

Algunes mesures s'han desenvolupat en el marc de l'*Ofensiva de país a favor de l'èxit escolar. Pla per a la reducció del fracàs escolar a Catalunya*, que esdevé l'eix principal d'actuació del Departament d'Ensenyament a partir de l'any 2012.

És especialment destacable l'esforç dels poders públics per ampliar la provisió de places de formació professional, que ha estat en els darrers anys molt important.

Malgrat la millora, Catalunya encara és el segon país de la UE, després d'Espanya, amb més abandonament educatiu prematur i amb menys alumnes que assoleixen ensenyaments secundaris.

L'anàlisi comparada per comunitats autònomes evidencia la necessitat de millorar els resultats comparats de Catalunya en la taxa de graduació a l'ESO, essent la catorzena comunitat —de disset— amb una taxa més baixa.

Per països europeus, l'anàlisi comparada encara situa Catalunya entre els països amb un pes d'oferta de formació professional sobre el conjunt del sistema inferior a la mitjana europea, tot i haver experimentat un increment important de places en els darrers anys.

Els resultats del sistema es veuen afectats negativament per la forta polarització formativa present a la nostra societat: Catalunya presenta una proporció notablement més elevada de població adulta amb estudis bàsics o inferiors que la Unió Europea, però també una proporció més elevada de població amb estudis superiors. Aquesta realitat es reprodueix en la població jove, que combina, d'una banda, elevades taxes de no graduació a l'ESO i elevats nivells d'abandonament educatiu prematur, així com, d'altra banda, elevades taxes d'escolarització als 20 anys i elevats percentatges de població jove amb estudis superiors assolits.

Altres obstacles estructurals tenen a veure amb:

- L'elevada taxa de creixement de població en edat d'escolarització obligatòria existent a Catalunya (una de les més altes d'Europa).
- L'elevat pes d'ocupació no qualificada.
- La baixa despesa pública en educació.
- L'impacte de la crisi econòmica sobre les condicions de vida dels infants i les seves famílies.

L'esforç inversor en educació dels poders públics a Catalunya, que es calcula per la despesa pública en educació sobre el PIB, és el 25% inferior a la mitjana europea.

Aquestes xifres comprometen la inversió necessària en polítiques d'equitat per assolir l'èxit educatiu.

La combinació de més precarietat social i baixa inversió pública genera un risc sobre la capacitat del sistema de neutralitzar l'efecte de l'increment de la desigualtat social sobre els resultats educatius.

El marge de millora dels resultats més gran es troba entre els alumnes socialment menys afavorits. La millora dels resultats del sistema, doncs, passa principalment per invertir en polítiques d'equitat i incrementar els resultats educatius d'aquests grups socials.

La crisi com a amenaça

Mentre que en el període 2009-2011 el pressupost liquidat del Departament d'Ensenyament es va reduir el 7%, l'alumnat dels ensenyaments de règim general es va incrementar el 5%.

Entre els anys 2009 i 2011, el pressupost liquidat del Departament d'Ensenyament s'ha reduït el 6,9%; la despesa pública en educació no universitària sobre el PIB ha caigut quasi tres dècimes, i la despesa per estudiant, en 493,5€, més del 10%. Si ens fixem en els pressupostos inicials en el període 2010 i 2012, la reducció és del 13%, tot i que en aquest període l'alumnat també s'incrementa el 5%.

L'esforç inversor dels poders públics en educació a Catalunya (4,1% l'any 2010), calculat a partir del percentatge de despesa pública en educació sobre el PIB, és notablement inferior a la mitjana espanyola (5%) i a l'europea (5,4%), igual que també ho és la despesa unitària per estudiant (336,4€ menys per alumne no universitari a Catalunya que al conjunt de l'Estat).

Comunitats com el País Basc o Navarra, amb concert econòmic, destinen 2.309,7€ i 1.686,7€, respectivament, més per alumne que Catalunya.

Aquesta reducció de la despesa, que ve també provocada per la reducció de les transferències que rep el Departament d'Ensenyament del Ministeri d'Educació, ha afectat notablement el desplegament de polítiques educatives, amb un impacte real sobre la qualitat i l'equitat del sistema.

L'impacte de la crisi econòmica en les famílies i les mesures d'austeritat aplicades en matèria d'educació han debilitat algunes polítiques que la recerca internacional destaca pels seus efectes positius sobre els resultats educatius:

- Després d'anys de creixement, per primer cop el curs 2012-2013 la taxa d'escolarització de 0 a 2 anys decreix. També decreix la demanda d'escola bressol, que s'ha reduït el 9%, per sobre de la davallada demogràfica de la població de 0 a 2 anys, que ha decrescut al voltant del 3%.
- Entre els cursos 2010-2011 i 2012-2013, el nombre d'alumnat als ensenyaments de règim general va incrementar-se en 42.455, i el nombre de professorat es va reduir en 3.769.
- De la despesa en educació, Catalunya només en destina a beques el 1,1% en els ensenyaments no universitaris, mentre que la mitjana europea és del 3%.

Malgrat que actualment els resultats educatius milloren, aquest debilitament pot incidir negativament en la millora de l'eficàcia del sistema educatiu en el futur.

- **L'escolarització de 0 a 3 anys:** l'escolarització a l'educació infantil de primer cicle, per primer cop d'ençà de l'any 2000, experimenta el curs 2012-2013 una davallada, tant en nombre de places ocupades com en les taxes d'escolarització total i pública.
- **La grandària de les aules i la ràtio d'alumnat per professor:** Catalunya és un dels països europeus amb un nombre d'alumnat per aula més elevat als ensenyaments obligatoris. La ràtio d'alumnat per professor ha augmentat en els darrers cinc cursos —tot i que també s'han incrementat les hores de docència del professorat—.
- **L'escolarització equilibrada d'alumnat:** després d'anys de millora dels nivells de segregació escolar, els desequilibris en l'escolarització d'alumnat

estranger entre sectors públic i privat han tornat a augmentar a partir del curs 2010-2011.

- **Les polítiques de beques:** la inversió en beques a Catalunya, tant als ensenyaments no universitaris com als universitaris, presenta nivells de cobertura i nivells de despesa per estudiant molt inferiors a la mitjana espanyola, i en molts casos la inversió no ha evolucionat d'acord amb les necessitats.
- **Les polítiques educatives locals:** una part significativa d'ajuntaments (51,5%) ha reduït l'any 2011 els seus pressupostos en educació respecte de l'any 2009 (al marge de la inversió en escoles bressol).
- **Els programes de segones oportunitats:** la taxa bruta d'escolarització als programes de qualificació professional inicial a Catalunya (5,6%) se situa molt per sota de la mitjana espanyola (9,7%), i la provisió de places d'aquest programa es manté pràcticament estabilitzada des de fa dos o tres anys, és a dir, sense corregir aquest dèficit.

Cal destacar el retrocés de la participació en la formació al llarg de la vida: Catalunya ha passat del 10% de població adulta que s'estava formant l'any 2010 al 8,8% l'any 2012, proporció que ens allunya de l'objectiu del 15% establert per l'estratègia Europa 2020.

Aquesta proporció se situa clarament per sota de la mitjana espanyola (10,7%), encara que amb nivells equivalents a la mitjana europea (9%). Per assolir l'objectiu del 15% previst a l'estratègia Europa 2020, 269.015 persones de 25 a 64 anys que actualment no s'estan formant ho haurien de fer —a més de les 381.828 persones que ja ho estan fent—.

L'increment de les taxes d'atur, les dificultats econòmiques del sistema productiu o les reduccions pressupostàries dels poders públics en l'àmbit de les polítiques actives d'ocupació han comportat un cert debilitament de l'oferta de formació ocupacional i contínua. Actualment, doncs, no només hi ha menys població adulta que treballa, sinó també menys població adulta que s'està formant.

Entre els anys 2008 i 2012 ha augmentat la vulnerabilitat social:

- la taxa d'atur ha passat del 9,0% al 22,7%,
- el percentatge de llars amb infants sense cap membre ocupat, del 5,8% al 16,6%,
- la taxa de risc de pobresa, del 16,6% al 19,1% (2011),
- la taxa de risc de pobresa infantil, del 17,6% al 26,4% (2011), i
- la ràtio de desigualat social 80/20, del 4,8 al 5,3 (2011).

Tenim un sistema educatiu que atén infants amb famílies amb menys ingressos econòmics, amb més pobresa i precarietat social, i amb més desigualtats socials.

La manifestació més clara d'aquesta desigualtat educativa en l'actual context de crisi econòmica es troba en les elevades taxes de població jove que ni estudia ni treballa a Catalunya, i que, a més, té dèficit instructiu.

L'any 2012, el 24,8% de la població de 18 a 24 anys —un jove de cada quatre— es trobava sense estudis en curs i sense feina. Catalunya és la cinquena comunitat autònoma —de disset, després de Canàries, Andalusia, Extremadura i Balears— i el quart país de la Unió Europea —dels vint-i-set, després de Grècia, Itàlia i Bulgària— amb xifres més elevades.

Dels joves catalans de 16 a 24 anys que ni estudien ni treballen (25,4%), més de la meitat (17,2%) no tenen ensenyaments secundaris postobligatoris com a mínim, i més d'una tercera part (9,1%) no tenen ensenyaments secundaris postobligatoris com a mínim i són aturats o inactius de mitja o llarga durada (vulnerabilitat severa). És a dir, quasi un de cada deu joves d'aquesta edat, malgrat presentar un dèficit instructiu i no disposar de feina d'un temps ençà, es manté fora del sistema educatiu.

Un dels àmbits de debilitat per l'actual context de crisi és el dels programes de «segones oportunitats», tant en l'àmbit de les polítiques actives d'ocupació com en l'àmbit de l'ensenyament. En un context amb taxes d'atur juvenil superiors

al 50% i amb taxes de joves que ni estudien ni treballen del 25%, invertir en un sistema de programes efectius de «segones oportunitats», ben integrat i coordinat, és clau per donar resposta a les necessitats formatives i socials d'aquests joves.

La crisi com a oportunitat

Els joves de 16 a 29 anys que creuen que és una mala idea abandonar els estudis per incorporar-se a una feina ha crescut el 14,7% del 2007 al 2012.

El percentatge d'alumnat de 20 anys o més als cicles formatius de grau mitjà s'ha incrementat en 10 punts percentuals d'ençà del curs 2008-2009.

Els joves valoren avui més la formació del que ho feien l'any 2007. Tenen més expectatives educatives i tendeixen a formar-se més, a abandonar menys els estudis i a acreditar més les titulacions (optant més per la professionalització).

Aquest retorn a l'educació pot tenir un sostre de creixement condicionat al grau d'accessibilitat de l'oferta formativa i a les polítiques de beques que es desenvolupin, que actualment són insuficients.

L'Enquesta de Joventut de l'any 2012 evidencia que el 22,5% dels joves inactius o aturats que no estudien manifesten no estudiar perquè no es poden permetre pagar els estudis, tot i tenir temps i trobar-se en disposició de possible retorn. És més, entre els joves amb més nivell d'estudis, el principal motiu per no estudiar és no poder-se costejar els estudis (42,1%).

Una de les principals contradiccions està relacionada amb les desigualtats socials que interfereixen en el retorn a l'educació. Amb dades de l'Enquesta de Joventut, es constata que el 42,5% dels i les joves que havien deixat d'estudiar durant el període 2008-2012 i que en aquest mateix període es van reincorpo-

rar al sistema educatiu ho van fer majoritàriament per estudiar un postgrau o màster, mentre que el 13,7% dels que continuen formant-se té únicament la titulació d'ESO, i el 33,4%, la titulació de formació professional o batxillerat (només el 2,4% dels que es van reincorporar al sistema formatiu no tenen la graduació en ESO).

Durant el període 2005-2008, només el 9% de l'ocupació creada corresponia al grup de professionals i tècnics superiors. Les reformes no han d'anar adreçades únicament sobre el sistema educatiu, sinó també sobre el mercat de treball.

Les possibilitats de consolidar i promoure en el temps aquest procés de revaloració de l'educació, més enllà de l'actual conjuntura econòmica, dependran especialment de la relació que aconsegueixin establir sistema educatiu i mercat de treball en el futur proper.

Assolir l'objectiu del 15% de l'estratègia Europa 2020 d'abandonament educatiu prematur dependrà de la capacitat que tindrà el mercat de treball d'oferir oportunitats d'ocupació qualificada a la població que hagi optat per allargar les seves trajectòries formatives i per adquirir una qualificació a través de la formació.

La crisi econòmica actual pot suposar també una oportunitat per configurar un sistema educatiu més redistributiu.

Si les mesures d'austeritat no s'acompanyen de criteris de redistribució, l'impacte de les mesures d'austeritat sobre els sectors socialment més febles serà més determinant, i el seu èxit educatiu, més difícil.

Per exemple, hi ha escoles públiques/concertades amb una composició social afavorida ubicades en barris benestants que compten amb recursos públics similars als de les escoles públiques/concertades amb una composició social desfavorida ubicades en barris menys benestants.

El present com a cruïlla

La LOMCE transforma el model d'escola catalana, inclusiva i participativa, tal com és concebuda actualment. Avançar cap a un sistema d'educació a Catalunya propi i arrelat al territori està als antípodes del que pretén la LOMCE.

Entre altres aspectes, la LOMCE:

- Debilita el paper dels poders públics com a garants del dret a l'educació, i estableix les condicions propícies per a un procés de privatització de l'educació, sense garantir una concertació amb compromís social real del servei i cobertura pública per a tothom.

- Erosiona el paper del Departament d'Ensenyament com a administració educativa.

- Proposa a través d'un fort procés de recentralització un model educatiu en què el currículum, l'avaluació i els reglaments es dicten des del Ministeri d'Educació, sense garantir que aquest caràcter propi del nostre sistema educatiu persisteixi i sigui respectat.

- Limita fortament el paper dels ajuntaments en el desenvolupament de polítiques educatives a escala local.

- Posa en crisi la comprensivitat del nostre sistema educatiu i debilita el caràcter comprensiu de l'escolarització obligatòria perquè anticipa la diferenciació de les trajectòries formatives ja des dels 14 anys.

- No afavoreix una participació autèntica dels membres de la comunitat educativa en el desenvolupament de l'educació.

- Abandona la formació d'una ciutadania activa i democràtica com a objectiu de l'escola i torna a crear el problema i la confusió conceptual que suposa relacionar formació ciutadana i formació religiosa.

- Pot minar el català com a llengua vehicular del sistema i provocar que la llengua sigui un motiu de lluita en lloc de trobada.

La LOMCE se suma a la nova Llei de Règim Local LRSAL, que neutralitza la intervenció de les administracions locals i provoca en darrer terme la reducció de la intensitat, la qualitat i la diversitat de les polítiques educatives desenvolupades a escala local, cosa que trenca amb el model de desenvolupament de polítiques educatives vigent al nostre país en els darrers anys.

El model d'immersió lingüística garanteix l'aprenentatge de les competències bàsiques a tot l'alumnat, independentment de la llengua parlada a casa.

Si s'analitzen els resultats dels estudiants catalanoparlants i castellanoparlants en comprensió lectora a través de les proves PISA, no s'observen diferències estadísticament significatives en funció de la llengua parlada a casa.

Tot i considerant que la llengua vehicular del sistema educatiu és la catalana, l'èxit escolar dels estudiants es veu deslligat del fet de parlar català o castellà a casa.

Conclusions

1. **El sistema educatiu català està millorant els seus resultats educatius globals any rere any.** Des del 2008, la graduació en ESO ha augmentat en 2,1 punts percentuals i l'abandonament educatiu prematur s'ha reduït en 9,2 punts percentuals —s'ha reduït en més d'una quarta part—.

2. **Les mesures d'austeritat aplicades en matèria d'educació han debilitat algunes polítiques que la recerca demostra que tenen efectes positius sobre els resultats educatius.** El pressupost liquidat del Departament d'Ensenyament entre els anys 2009 i 2011 ha decrescut el 7% per a un sistema educatiu amb el 5% més d'alumnes, i la despesa per estudiant no universitari, més del 10%.

3. **La crisi econòmica, a més d'un risc, també representa una oportunitat per al sistema educatiu.** Actualment els joves valoren més la formació del que ho feien abans: els joves que creuen que és una mala idea abandonar els estudis per incorporar-se a una feina han crescut el 14,7% respecte de l'any 2007, i el 21% dels joves que havien deixat d'estudiar durant el període 2008-2012 han retornat al sistema. El repte és mantenir aquesta tendència.

4. **La LOMCE** és una amenaça si volem continuar construint un sistema educatiu català d'èxit, equitatiu i inclusiu.

2 La millora de l'eficàcia del sistema educatiu

Al llarg del darrer quinquenni, el sistema educatiu català ha millorat notablement la seva eficàcia. Ha aconseguit que hi hagi més alumnes amb els nivells bàsics de competències al llarg de l'escolaritat obligatòria, que es graduen a l'ESO i que assoleixen, com a mínim, ensenyaments secundaris postobligatoris.

Catalunya millora els seus resultats en ensenyaments obligatoris

Les proves de competències de 6è de primària (i 4t d'ESO) mostren com es redueix el nombre d'alumnes amb nivells baixos en l'adquisició de competències en llengües catalana i castellana i en matemàtiques en el període 2009-2013.

Les proves PISA, a l'espera de fer-se públics els resultats corresponents a l'any 2012, constaten que el percentatge d'alumnes de 15 anys que presenten dèficit formatiu en comprensió lectora es va reduir l'any 2009 en 7,7 punts percentuals respecte de l'any 2006, per sobre de la mitjana espanyola (6,1) i europea (4,1).

La taxa d'idoneïtat als 15 anys s'ha incrementat 2,6 punts percentuals entre els anys 2008 i 2012, i la taxa de graduació a l'ESO també ho ha fet 2,1 punts percentuals entre els anys 2008 i 2011, per sobre de la mitjana espanyola (1,5), amb un augment acumulat d'11,1 punts des de l'any 2000.

Catalunya millora els seus resultats en ensenyaments secundaris postobligatoris

La proporció de població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits s'ha incrementat en 5,5 punts percentuals entre els anys 2008 i 2012, per sobre de la mitjana espanyola (2,8) i de l'europea (1,8).

L'abandonament educatiu prematur s'ha reduït durant aquest mateix període en 9,2 punts percentuals, també per sobre de la mitjana espanyola (7) i de l'europea (2,1). De fet, tot i que també partia d'una posició més negativa, Catalunya és un dels

Taula 1.
Evolució d'indicadors de rendiment acadèmic a la formació inicial, 2000-2012

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Taxa d'idoneïtat als 15 anys	82,9	83,5	82,9	82,1	80,9	70,3	68,5	68,4	69,4	69,5	70,4	70,6	72
% nivell 1 o inferior PISA (comprensió lectora)	:	:	:	19,2	:	:	21,2	:	:	13,5	:	:	...
Taxa de graduació en ESO (sobre avaluats)	71,5	72,8	73,2	72,1	73,1	79	77,7	79	79,8	81,9	81,8	82,3	...
Taxa de graduació en ESO (sobre matriculats)	68,2	69	70,9	69,6	69,6	75,9	75,9	76,7	77,2	78,7	78,2	79,3	...
Escolarització als 17 anys	68	69,9	72,7	75	74,3	76,4	76	78,5	80	81,4	86	86,7	...
Escolarització als 20 anys	46,2	48	46,3	50,2	48,4	49,5	50,2	47,4	48,9	54,4	54,5	56,3	...
Població de 20 a 24 anys amb estudis secundaris postobligatoris assolits	68,1	65,4	...	61,6	59,3	60,3	65,7	61,2	59,4	61,4	61,7	62,7	64,9
Abandonament educatiu prematur	29,7	29,6	28,1	33,3	34,2	33,1	28,6	31,6	33,2	31,9	29	26	24
Població de 30 a 34 anys amb estudis superiors	29,8	33,2	36,9	37,0	38,6	40,0	37,4	38,3	41,0	39,9	41,3	41,3	41,8

Nota: En gris suau es marquen els anys del darrer cicle d'evolució positiva de l'indicador.
Font: Elaboració a partir de dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya, del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

països de la Unió Europea que ha aconseguit reduir més l'abandonament educatiu prematur d'ençà de l'any 2008.

La proporció de població de 30 a 34 anys amb nivell de formació superior ha augmentat en 3,5 punts percentuals entre els anys 2007 i 2012, i en 12 punts percentuals des de l'any 2000, de manera similar a la mitjana espanyola (10,9) i a l'europea (13,4).

Tot i que el marge de millora disponible encara és important, actualment el sistema educatiu a Catalunya està obtenint en molts dels indicadors de rendiment acadèmic els millors resultats de la darrera dècada, gràcies a una tendència positiva que es va iniciar fa alguns anys i que continua en el present.

La contribució de la política educativa

Cal destacar especialment el paper de la política educativa desenvolupada en la darrera dècada a Catalunya com a factor que contribueix a explicar, en part, aquesta millora dels resultats del sistema educatiu. Els diferents governs han promogut millores estructurals en àmbits diversos.

La regulació de l'escolarització equilibrada d'alumnat: el nostre ordenament jurídic (LOE de 2006, Decret d'admissió d'alumnat de 2007 i LEC de 2009) protegeix, més que en èpoques precedents, l'escolarització equilibrada de l'alumnat amb necessitats educatives específiques i la coresponsabilitat dels centres educatius i de les administracions públiques en la promoció de polítiques per combatre la segregació escolar.

L'avaluació del sistema educatiu: actualment el sistema disposa d'un conjunt d'eines d'avaluació externa periòdica que fa menys de deu anys no existien, i els seus resultats són posats a disposició dels gestors del sistema i dels centres docents per a la millora dels processos d'aprenentatge de l'alumnat:

- Proves d'avaluació de competències de 6è curs d'educació primària.
- Proves d'avaluació diagnòstica d'educació primària i d'ESO.
- Proves d'avaluació de competències de 4t d'ESO, etc.

L'ordenació dels diferents ensenyaments reglats i revisió dels currículums acadèmics i dels sistemes d'avaluació: malgrat que aquest àmbit es troba encara en un nivell de desenvolupament força incipient, en els darrers anys s'han promogut diverses iniciatives orientades a actualitzar el currículum escolar i a identificar les competències instrumentals bàsiques, especialment a l'educació primària i a l'educació secundària obligatòria, a reforçar-ne el seu aprenentatge i a adequar els sistemes d'avaluació:

- Actualització de decrets d'ordenació dels diferents ensenyaments.
- Desplegament del Pla d'impuls a la lectura.
- Implantació dels exàmens de setembre.
- Publicació de les competències bàsiques de llengües catalana i castellana i de matemàtiques a primària i secundària.
- Pla de plurilingüisme per garantir el domini d'una llengua estrangera al final de l'educació obligatòria; etc.

La promoció de l'autonomia escolar i del lideratge dels centres: malgrat que el grau d'aplicació real és encara desigual, la LEC de 2009 consolida canvis substancials en la governança del sistema, amb un enfortiment de l'autonomia i la direcció dels centres a través dels decrets d'autonomia de centres i direccions, per exemple.

La promoció de l'oferta d'ensenyaments postobligatoris: l'esforç dels poders públics per ampliar la provisió de places de formació professional ha estat en els darrers anys molt important, amb la promoció dels tres Plans de la Formació Professional de Catalunya —el darrer, per al quadrienni 2013-2016—. D'ençà del curs 2007-2008, s'ha ampliat l'oferta en més de 30.000 places noves de cicles formatius de grau mitjà i superior, a un ritme de 6.300 anuals. A més, a partir del curs 2012-2013, també s'ha posat en funcionament la formació professional dual, amb més de 500 alumnes beneficiats (més de 2.000 el curs 2013-2014), amb un esforç creixent de vincular la formació professional i el sector empresarial.

La personalització dels processos d'aprenentatge i l'atenció a la diversitat als ensenyaments obligatoris: malgrat els retrocessos que s'hagin pogut produir per l'impacte de les mesures d'austeritat aplicades en els darrers anys, l'atenció a la

diversitat d'alumnat per part del sistema educatiu és actualment millor que la de fa una dècada, a través de:

- Programes de diversificació curricular.
- Aules d'acollida.
- Protocols de detecció i atenció de l'alumnat amb trastorns d'aprenentatge o amb altes capacitats.
- Instauració del Suport Escolar Personalitzat a educació infantil i primària.
- Pla d'acció 2008-2015 «Aprendre junts per viure junts».
- Impuls d'accions per implicar les famílies en l'acompanyament a l'escolaritat; etc.

El finançament de l'educació: aquestes millores estructurals del sistema educatiu s'han produït en molts casos en un context d'expansió de la política educativa basat en un període de creixement de la despesa pública en educació. Tot i l'increment del nombre d'alumnat al sistema, des de l'any 2000 fins a l'any 2010 s'ha doblat la despesa per estudiant no universitari, de 2.392,06€ a 4.706,82€ (a preus corrents), i s'ha augmentat en un punt percentual la despesa pública en educació no universitària sobre el PIB, del 2% al 3%.

Algunes mesures exposades s'han desenvolupat en el marc de l'*Ofensiva de país a favor de l'èxit escolar. Pla per a la reducció del fracàs escolar a Catalunya*, que esdevé l'eix principal d'actuació del Departament d'Ensenyament a partir de l'any 2012.

El compromís del professorat

Per entendre la millora dels resultats, cal fer menció especial al professorat, que, essent un dels actors principals del sistema, desenvolupa en l'actualitat la seva tasca en condicions més adverses: més hores de docència, classes en ocasions amb ràtios més elevades, menys personal de suport als centres i menys salari.

Els resultats del sistema continuen millorant gràcies al seu compromís professional, que està suplint el que cal per assolir l'èxit educatiu en un context de retrocessos en les condicions de treball.

La millora de la formació inicial del professorat

Amb el propòsit de millorar la formació del professorat, a partir del curs 2012-2013, el Departament d'Ensenyament i el Departament d'Economia i Coneixement —responsable d'universitats i, per tant, de la formació inicial del professorat— han endegat un conjunt d'accions orientades a la millora de la formació de mestres i, conjuntament amb les universitats, han creat el Programa per a la millora i la innovació en la formació inicial de mestres.

Caldrà, a més de promoure millores en la formació del professorat, avaluar la formació inicial obtinguda amb els graus i màsters actuals per tal d'aprofitar l'experiència acumulada al llarg d'aquests anys, identificar les millores i fer les propostes de modificació que calgui, també sobre els nivells d'exigència en l'accés i els aprenentatges al llarg dels estudis.

Es tracta d'establir mecanismes i incentius per involucrar les institucions responsables de la formació dels docents en la seva millora, d'establir lligams més estrets amb les escoles com a espais de formació, d'incorporar competències que els permetin utilitzar estratègicament la recerca i innovació en educació i contribuir a formar la seva identitat professional a la societat del coneixement.

El marge de millora de l'eficàcia del sistema educatiu

El bon comportament evolutiu dels darrers anys en alguns dels principals indicadors d'èxit educatiu a Catalunya, però, no ha d'amagar que l'anàlisi comparada per comunitats autònomes i països europeus situa el nostre país en una posició encara negativa en alguns d'aquests indicadors.

Per comunitats autònomes, Catalunya té molt bons resultats comparats en la taxa de promoció a primària, en la taxa d'idoneïtat als 15 anys i en el percentatge d'insuficiència formativa a les proves PISA (comprensió lectora) als 15 anys, essent la primera, la segona i la tercera comunitat autònoma (de disset), respectivament, en resultats més positius d'aquests indicadors.

En canvi, obté mals resultats comparats en la taxa de graduació a l'ESO, essent la catorzena comunitat (de disset) amb una taxa més baixa. De fet, els bons resultats en les proves PISA als 15 anys i els mals resultats en graduació a l'ESO (edat teòrica també als 15 anys) conformen una dissonància del sistema que ha de ser objecte d'anàlisi.

Per països europeus, Catalunya presenta bons resultats comparats en l'assoliment de les competències bàsiques a les proves PISA —a l'espera de comprovar si es confirmen en l'edició de 2012 que es presentarà properament—, essent el setè país (de vint-i-cinc) amb nivells d'insuficiència formativa més baixos, però també amb elevats nivells de repetició als 15 anys, essent també el setè país, però, amb els nivells de repetició més elevats. El caràcter comprensiu dels ensenyaments obligatoris que sembla desprendre's de l'anàlisi per comunitats autònomes esdevé selectiu si es compara amb la resta de països europeus.

Per comunitats autònomes i països europeus, es constaten dèficits de permanència dels joves en edat d'escolarització postobligatòria al nostre sistema educatiu. Catalunya compta amb:

- Baixes taxes d'escolarització als 17 i 18 anys en comparació de la mitjana estatal i europea. És la tercera comunitat (de disset) amb nivells d'escolarització als 17 anys més baixos i la cinquena (de disset) als 18 anys, o el vuitè país de la Unió Europea (de vint-i-set) amb les taxes d'escolarització als 17 i 18 anys més baixes.
- Elevades taxes d'abandonament educatiu prematur (gràfic 1).
- Baixos nivells d'assoliment d'ensenyaments secundaris postobligatoris de la població jove. És la vuitena comunitat (de disset, amb nivells equiparables a la mitjana espanyola) o el segon país (de vint-i-set, només després d'Espanya) amb els nivells d'abandonament educatiu prematur i d'assoliment d'ensenyaments secundaris postobligatoris més negatius.

Gràfic 1.
Abandonament educatiu prematur i nivell de formació superior de la població jove per països europeus, 2012

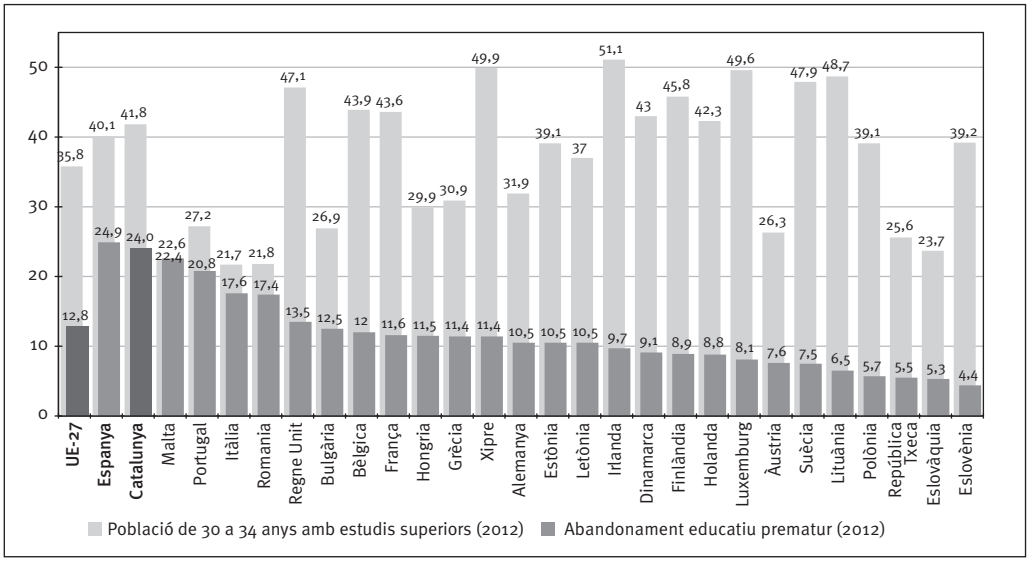

Font: Elaboració a partir de dades d'Eurostat.

Abandonament educatiu prematur i formació professional

Malgrat l'increment tan important de places experimentat en els darrers anys, cal assenyalar que l'anàlisi comparada per països europeus (gràfic 2) encara situa Catalunya entre els països amb un pes d'oferta de formació professional inferior a la mitjana europea per efecte de l'abandonament educatiu prematur. Convé destacar aquests dèficits perquè la formació professional és l'itinerari més seguit pels grups socials que més experiències tenen d'abandonament educatiu prematur, de tal forma que, com més pes té la formació professional, menys prevalença de l'abandonament educatiu prematur tenen els països.

Gràfic 2.
Pes de la formació professional en relació amb els ensenyaments obligatoris per països europeus, 2011

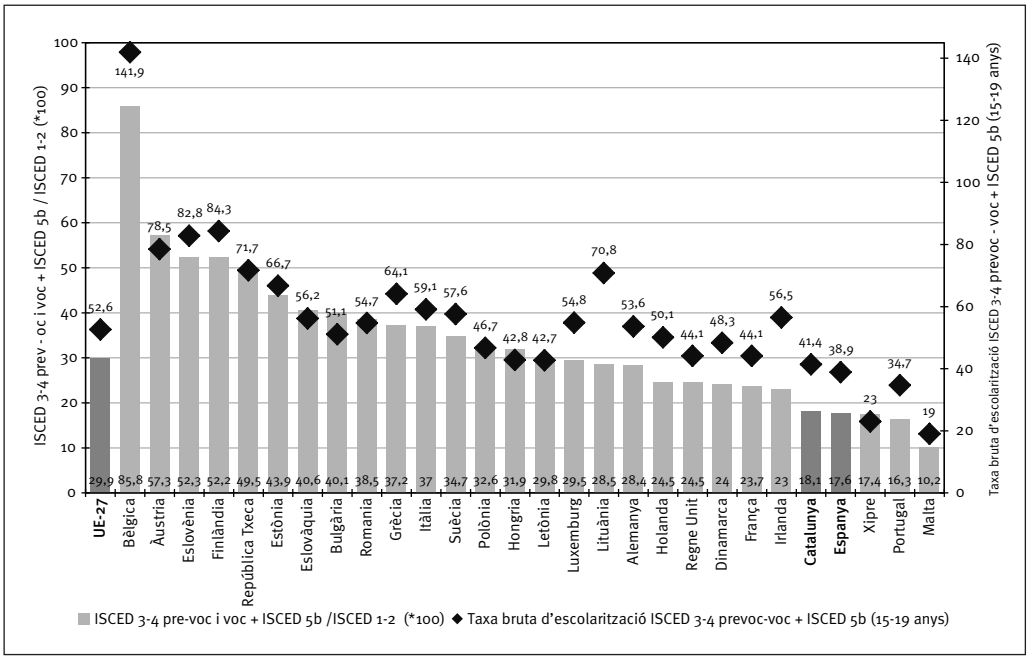

Font: Elaboració a partir de dades d'Eurostat.

Obstacles per a l'eficàcia del sistema educatiu

Forta polarització formativa: Catalunya presenta en el grup d'edat de 25 a 64 anys una proporció notablement més elevada de població amb estudis bàsics o inferiors que la Unió Europea (47% versus 27%), però també una proporció més elevada de població amb estudis superiors (31% versus 26%). Aquesta realitat es reprodueix de pares a fills, i explica com el nostre sistema educatiu combina, d'una banda, elevades taxes de no graduació a l'ESO, baixes taxes d'escolarització als 17 anys i elevats nivells d'abandonament educatiu prematur (essent el segon país de vint-i-set, només després d'Espanya, amb els nivells d'abandonament educatiu prematur

i d'assoliment d'ensenyaments secundaris postobligatoris més negatius), i d'altra banda, elevades taxes d'escolarització als 20 anys i elevats percentatges de població jove amb estudis superiors assolits —per sobre de la mitjana europea—.

Elevat pes de l'ocupació de baixa qualificació: les elevades xifres comparades d'abandonament educatiu prematur a Catalunya estan relacionades amb les característiques del nostre mercat de treball. L'ocupació no qualificada té un elevat pes, per sobre de la mitjana espanyola i europea. I és que l'ocupació no qualificada, fins a l'inici de la crisi econòmica actual, actuava de reclam per als joves amb més dificultats d'escolarització i menys vinculats al sistema educatiu.

Factors demogràfics sobrevinguts, que no es troben amb la mateixa intensitat en altres sistemes educatius. Catalunya té un dels sistemes educatius que més creixement ha experimentat en els darrers anys, essent la segona comunitat autònoma i el primer país europeu amb la taxa de creixement de població en edat d'escolarització obligatòria més alta. Aquesta situació incrementa la complexitat del nostre sistema educatiu, tant per l'augment consegüent de necessitats de més recursos humans i materials, com per les dificultats de gestionar un sistema en creixement. A més, cal tenir present que aquest increment de la demografia educativa s'ha produït sobretot per l'impacte del fet migratori, essent una de les comunitats autònomes i un dels països europeus amb un pes de l'alumnat estranger als ensenyaments obligatoris més elevat.

Dèficits de finançament de l'educació: Catalunya presenta baixos nivells de despesa pública en educació, clarament per sota de la mitjana europea. Malgrat l'elevada complexitat socioeducativa, l'esforç inversor per part dels poders públics en el sistema educatiu català, que es calcula en funció del percentatge de despesa pública en educació sobre el PIB, és més del 25% inferior a la mitjana europea.

Dèficits d'equitat en el sistema: l'anàlisi dels indicadors també constata que el nostre sistema educatiu presenta dèficits d'equitat interna no només en els resultats, sinó també en l'accés i en els processos educatius. A banda de les desigualtats socials d'accés als ensenyaments postobligatoris, el nostre sistema educatiu presenta, per exemple, desigualtats socials en l'escolarització a l'educació infantil de primer cicle,

dèficits d'escolarització equilibrada d'alumnat o dèficits en el desenvolupament de polítiques de beques. Per citar algunes evidències:

- La taxa d'escolarització dels infants estrangers a l'educació infantil de primer cicle és quatre vegades més petita que la taxa d'escolarització de la població d'aquesta edat en el seu conjunt.
- Catalunya és una de les comunitats amb menys equitat en la distribució equilibrada d'alumnat estranger entre sectors de titularitat.
- La inversió en beques a Catalunya, tant als ensenyaments no universitaris com als universitaris, presenta nivells de cobertura i nivells de despesa per estudiant molt inferiors a la mitjana espanyola i a l'europea.

El marge de millora dels resultats més gran es troba entre els alumnes socialment menys afavorits, que tendeixen a tenir pitjors resultats educatius i a abandonar abans el sistema, sense completar, com a mínim, ensenyaments secundaris postobligatoris. La millora dels resultats del sistema, doncs, passa principalment per invertir en polítiques d'equitat i incrementar els resultats educatius d'aquests grups socials.

3 La crisi com a risc: amenaça per a l'eficàcia del sistema educatiu

La reducció del finançament de l'educació

L'esforç inversor dels poders públics en educació a Catalunya —al voltant del 4% l'any 2010—, calculat a partir del percentatge de despesa pública en educació sobre el PIB, és notablement inferior a la mitjana espanyola (5%) i a l'europea (5,4%), igual que també ho és la despesa unitària per estudiant —336,4€ menys per alumne no universitari a Catalunya que al conjunt de l'Estat l'any 2011.

Per compensar aquest dèficit, la despesa pública en educació s'havia incrementat any rere any fins a l'any 2009 amb un ritme superior a Catalunya (dels 3.300 milions d'euros l'any 2000 als més de 7.300 milions d'euros l'any 2009, a preus corrents).

Comunitats com el País Basc o Navarra, amb concert econòmic, destinen 2.309,7€ i 1.686,7€, respectivament, més per alumne que Catalunya (vegeu taula 3). Per entendre les diferències entre comunitats autònomes, cal fer esment a factors com ara el dèficit fiscal català o l'important pes del sector privat en la provisió educativa, però també a mancances d'inversió comparada dels diferents governs en educació.

Per efecte de la crisi econòmica, a partir de l'any 2009, el finançament de l'educació experimenta un canvi de tendència, amb un decrement de l'esforç inversor sobre el PIB i de la despesa unitària. La despesa pública en educació no universitària sobre el PIB ha caigut entre els anys 2009 i 2011 quasi tres dècimes, i la despesa per

estudiant, en 493,5€, més del 10% (vegeu gràfic 3). Entre els anys 2009 i 2011, el pressupost liquidat del Departament d'Ensenyament s'ha reduït el 6,9%, i entre els anys 2010 i 2012, el pressupost inicial del Departament d'Ensenyament s'ha reduït més del 13%, malgrat que l'alumnat dels ensenyaments de règim general s'ha incrementat en més de 60.000 estudiants durant aquests períodes (vegeu taula 2).

Gràfic 3.
Evolució dels indicadors de despesa pública en educació per àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE-27, 2000-2011

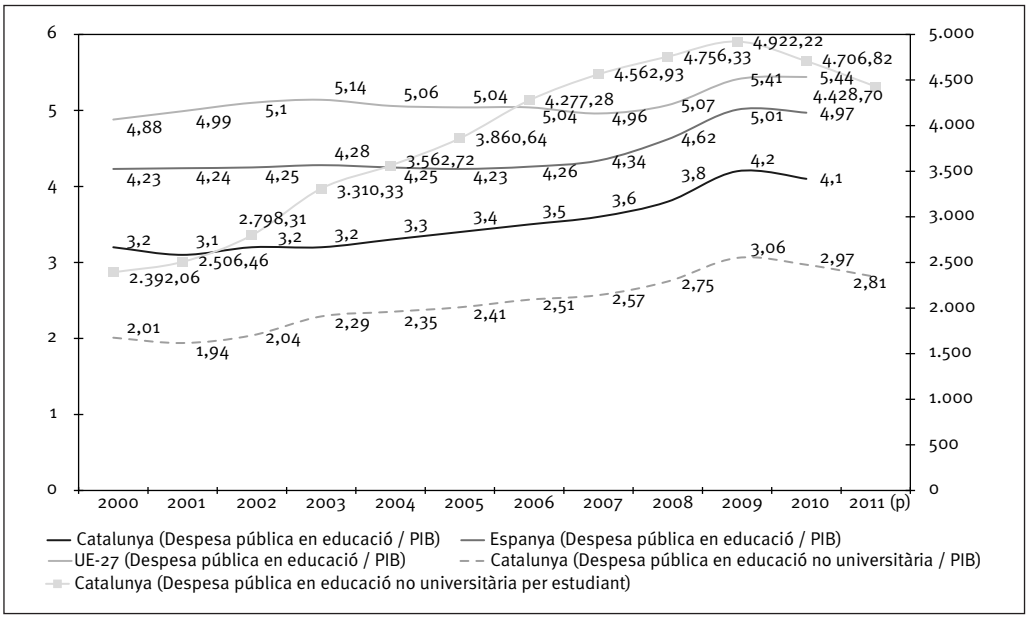

Nota 1: La despesa pública per a Catalunya i Espanya no incorpora el finançament privat de les universitats. En canvi, inclou la despesa de beques per exempció de preus acadèmics. D'altra banda, les dades recullen la despesa dels diferents departaments d'Educació i Universitat. En el cas de Catalunya, s'ha tingut en compte la despesa en educació d'adults efectuada per altres departaments.
Nota 2: Les dades de despesa pública estan extretes del Ministeri d'Educació, de l'estadística «Gasto público en educación en España».
Nota 3: Les dades corresponents a la Unió Europea són estimades per Eurostat.
Nota 4: Les dades corresponents a la UE-27 referents a l'educació no universitària fan referència a l'educació no superior. Així mateix, les dades referents a l'educació universitària fan referència a les d'educació superior (en el cas espanyol, per exemple, inclouria també la despesa en formació professional de cicle superior).
Font: Elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació, l'Instituto Nacional de Estadística i l'Eurostat.

Aquesta reducció de la despesa, que ve també provocada per la reducció de les transferències que rep el Departament d'Ensenyament del Ministeri d'Educació, ha afectat notablement el desplegament de polítiques educatives, amb un impacte real sobre la qualitat i l'equitat del sistema. A més, la situació financera actual ha introduït entre els diferents actors que operen en el sistema fortes incerteses en la gestió econòmica, en la planificació de polítiques educatives i en la disponibilitat dels recursos necessaris per fer la seva funció.

Taula 2.
Evolució dels pressupostos de la Generalitat de Catalunya en educació, 2007-2012

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Despesa pressupostada en educació (en milions d'euros)	5.317,3	5.770,3	6.028,3	6.308,9	5.836,1	5.470,0
Variació respecte l'any anterior (en %)	+6,4	+8,5	+4,5	+4,7	−7,5	−6,3
Pressupost liquidat del Departament d'Ensenyament (en milions d'euros)	4.653,1	5.070,4	5.393,1	5.282,2	5.019,4	...
Variació respecte l'any anterior (en %)	8,9	9,0	6,4	−2,1	−5,0	...
Alumnat no universitari	1.112.151	1.161.532	1.201.018	1.231.778	1.261.346	1.294.654
Variació respecte l'any anterior (en alumnes)	+30.400	+49.381	+39.486	+30.760	+29.568	+33.308

Font: Departament d'Economia i Finances i Departament d'Ensenyament.

Taula 3.
Indicadors de despesa pública de l'educació (no universitària), per comunitats autònomes, 2011

Comunitats autònomes	Despesa pública en educació (no universitària) / PIB	Despesa pública en educació (no universitària) per estudiant	Despesa pública en educació (no universitària) per estudiant en relació PIB per càpita	Despesa pública en ensenyaments privats (concerts) / despesa pública en educació (no universitària)	Estudiants centres concertats (no universitaris) / estudiants no universitaris	Despesa pública en centres privats / estudiants en centres concertats
Andalusia	4,31	3.949,91	22,78	12,74	20,60	2.443,6
Aragó	2,67	4.367,50	16,95	16,01	25,80	2.710,9
Astúries	3,07	5.315,08	24,78	12,28	24,33	2.683,1
Balears	3,28	5.051,63	20,72	18,03	29,54	3.082,7
Canàries	3,26	3.905,33	19,66	9,02	16,22	2.172,5
Cantàbria	3,45	5.226,25	23,04	17,06	28,92	3.082,5
Castella i Lleó	3,04	4.764,52	21,19	17,59	29,28	2.861,6
Castella-la Manxa	5,23	5.269,33	29,02	7,60	14,26	2.807,7
Catalunya	**2,81**	**4.428,70**	**16,26**	**18,76**	**28,71**	**2.893,8**
Comunitat Valenciana	3,53	4.361,48	21,50	18,26	25,16	3.164,3
Extremadura	5,17	4.913,49	31,16	9,43	18,48	2.507,4
Galícia	3,39	5.096,21	24,49	12,60	23,32	2.752,4
Madrid	1,88	3.267,98	10,95	25,56	28,96	2.883,8
Múrcia	4,38	4.395,77	23,22	16,08	23,41	3.019,0
Navarra	3,34	6.115,44	20,63	19,83	35,21	3.443,6
País Basc	3,53	6.738,44	21,70	27,30	48,75	3.773,8
La Rioja	2,81	4.540,52	17,62	17,49	29,85	2.659,5
Espanya	**3,49**	**4.765,06**	**20,67**	**15,53**	**25,63**	**2.886,5**

Nota 1: La despesa pública universitària no incorpora el finançament privat de l'ensenyament universitari a través del pagament de matrícules. En canvi, inclou la despesa de beques per exempció de preus acadèmics.
Nota 2: Les dades estan calculades en PIB base 2008.
Font: Elaboració amb dades del Ministeri d'Educació i l'Instituto Nacional de Estadística.

L'increment de la vulnerabilitat social

Tenim un sistema educatiu que atén infants amb famílies amb menys ingressos econòmics, amb més pobresa i precarietat social, i amb més desigualtats socials.

Entre els anys 2008 i 2012 han augmentat els següents indicadors de vulnerabilitat:

- la taxa d'atur ha passat del 9,0% al 22,7%;
- el percentatge de llars amb infants sense cap membre ocupat, del 5,8% al 16,6%;
- la taxa de risc de pobresa, del 20,4% al 26,3% (2011);
- la taxa de risc de pobresa infantil, del 17,6% al 24,3% (2011), i
- la ràtio de desigualat social 80/20, del 4,8 al 5,3 (2011).

L'impacte de la crisi econòmica sobre les condicions de vida dels infants i les seves famílies ha estat molt significatiu. La combinació de més precarietat social i menys inversió relativa —en funció del volum de necessitats— genera un risc sobre la capacitat del sistema de neutralitzar l'efecte de l'increment de la desigualtat social sobre els resultats educatius (vegeu article d'Eugeni Garcia).

La distància existent entre les dificultats d'accés als recursos i serveis educatius, i les polítiques d'ajuts i suport a l'escolaritat, ja des dels primers anys de vida dels infants, està dificultant l'interès de les famílies més desfavorides per apropar-se a l'escola, participar en la cultura escolar i tenir confiança en l'educació com a eina i factor per a l'èxit personal, laboral i social dels seus fills i filles.

Pobresa i abandonament educatiu prematur són dues realitats que estan associades, en dos sentits: d'una banda, el dèficit instructiu genera menys expectatives de renda en el mercat laboral i més dificultats de desenvolupament econòmic que, amb més probabilitat, pot derivar en situacions de pobresa; i d'altra banda, la pobresa condiciona les expectatives acadèmiques, no ofereix les condicions d'estímul i de motivació necessàries, i pot influenciar, amb una major probabilitat, la decisió de deixar el sistema educatiu de forma prematura.

El gràfic 4 no només confirma l'associació significativa entre la taxa de risc de pobresa infantil i els nivells d'abandonament (associació del 27%), sinó també subratlla la situació comparada de Catalunya i Espanya respecte a la resta de països. Catalunya està entre els països que mostren una situació menys virtuosa tant en termes d'abandonament prematur com de taxa de pobresa, i amb uns nivells d'abandonament prematur superiors als que caldria esperar pel seu nivell de pobresa.

Gràfic 4.
Taxa de risc de pobresa dels menors de 16 anys i taxa d'abandonament prematur, per països. 2011

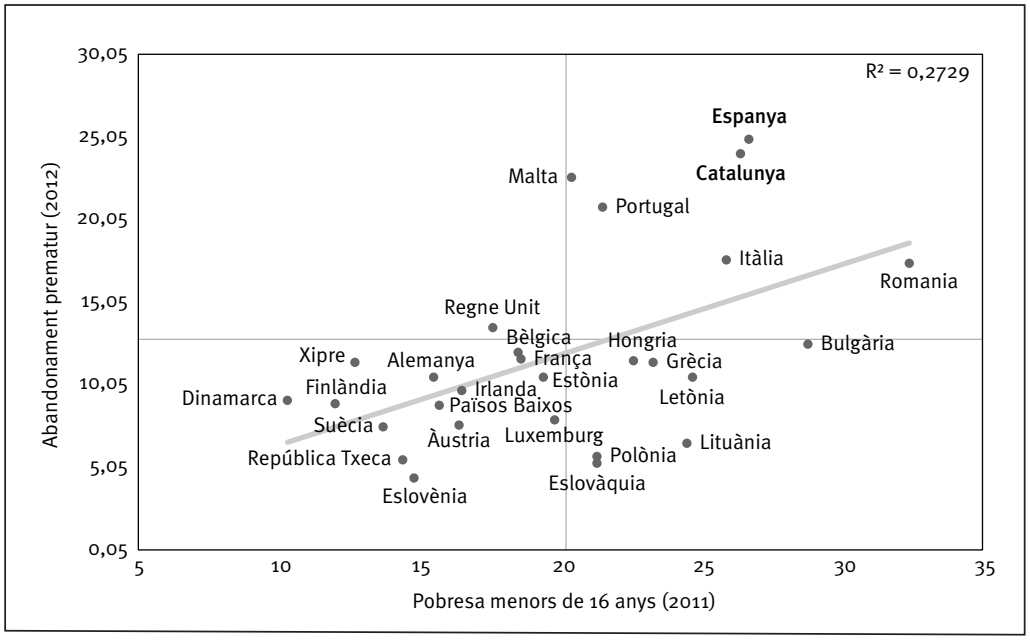

Font: Eurostat i Idescat.

El cas dels joves que ni estudien ni treballen

L'any 2012, el 24,8% de la població de 18 a 24 anys —un jove de cada quatre— es trobava sense estudis en curs i sense feina.

La manifestació més clara d'aquesta desigualtat educativa en l'actual context de crisi econòmica es troba en les elevades taxes de població jove que ni estudia ni treballa a Catalunya i que, a més, té dèficit instructiu. Catalunya és la cinquena comunitat autònoma (de disset, després de Canàries, Andalusia, Extremadura i Balears) i el quart país de la Unió Europea (dels vint-i-set, després de Grècia, Itàlia i Bulgària) amb xifres més elevades (gràfic 5).

Gràfic 5.
Població de 18 a 24 anys que ni estudia ni treballa (NEET) per països europeus, 2007, 2010 i 2012

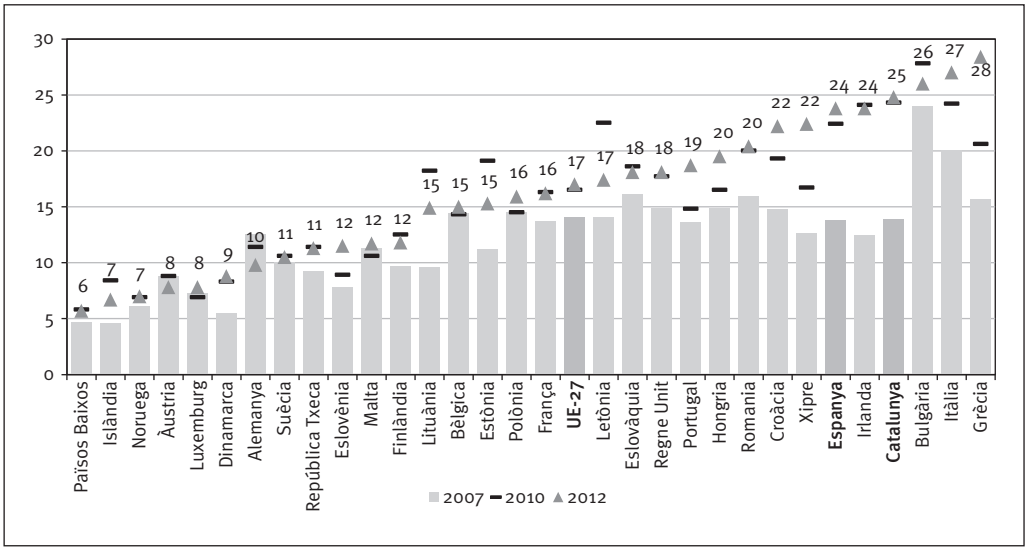

Font: Elaboració a partir de dades d'Eurostat.

Aquesta situació s'ha vist accentuada especialment arran de la crisi econòmica actual, que ha afectat especialment la població amb menys formació. A Catalunya, els joves que ni estudien ni treballen van augmentar de forma significativa els primers anys de la crisi econòmica, i el seu pes va estabilitzar-se al voltant del 25% a partir de l'any 2009: malgrat que la taxa d'atur juvenil continuava creixent, la millora dels nivells de permanència i de retorn al sistema educatiu ho han fet possible (gràfic 6).

Gràfic 6.
Evolució de la taxa de població de 18 a 24 anys que ni estudia ni treballa (NEET) per àmbit territorial, 2000-2012

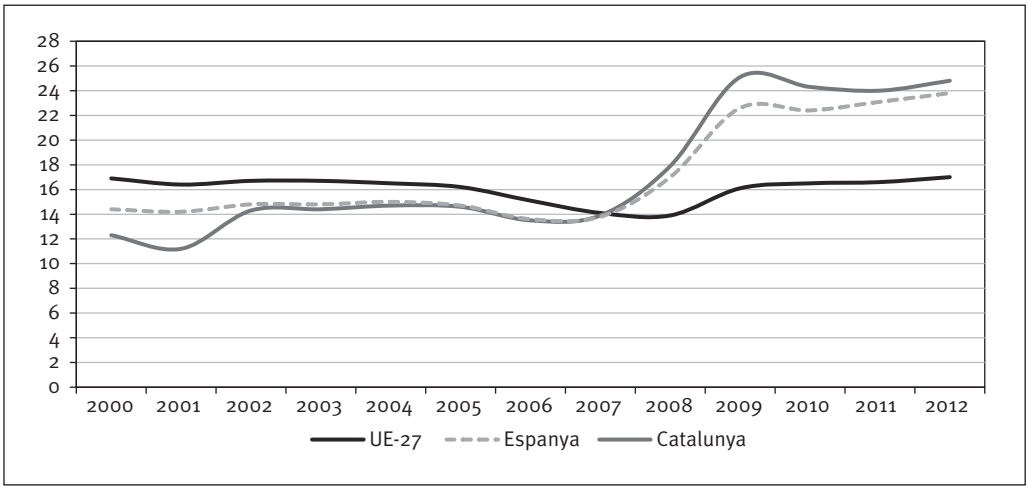

Font: Eurostat.

Dels joves catalans de 16 a 24 anys que ni estudien ni treballen (25,4%), més de la meitat (17,2%) no tenen ensenyaments secundaris postobligatoris com a mínim, i més d'una tercera part (9,1%) no tenen ensenyaments secundaris postobligatoris com a mínim i són aturats o inactius de mitja o llarga durada —en termes relatius al temps que porten sense estudiar— de vulnerabilitat severa (vegeu article de Miquel Àngel Alegre i Federico Todeschini).

És a dir, quasi un de cada deu joves d'aquesta edat, malgrat presentar un dèficit instructiu i no disposar de feina d'un temps ençà, es manté fora del sistema educatiu. Aquest és un col·lectiu especialment vulnerable, sobre el qual cal invertir a través de la política educativa per facilitar que aquesta vulnerabilitat sigui reversible.

La relació entre l'abandonament educatiu prematur i l'atur entre els joves

Les dificultats de la població jove amb baix nivell d'instrucció per mantenir-se en el mercat de treball es fan evidents especialment en períodes de crisi econòmica.

El gràfic 7 il·lustra com en període de bonança econòmica (any 2005) no existeix pràcticament relació entre els nivells d'abandonament educatiu prematur i els nivells d'atur juvenil que tenien els països europeus. Les taxes d'atur apareixen associades amb els nivells d'abandonament en només el 3,6%. En canvi, aquesta associació esdevé molt forta en ple període de crisi econòmica (any 2012), i els països amb més abandonament educatiu prematur tenen més taxa d'atur juvenil.

Gràfic 7.
Abandonament prematur i taxes d'atur dels menors de 25 anys (2005, 2012)

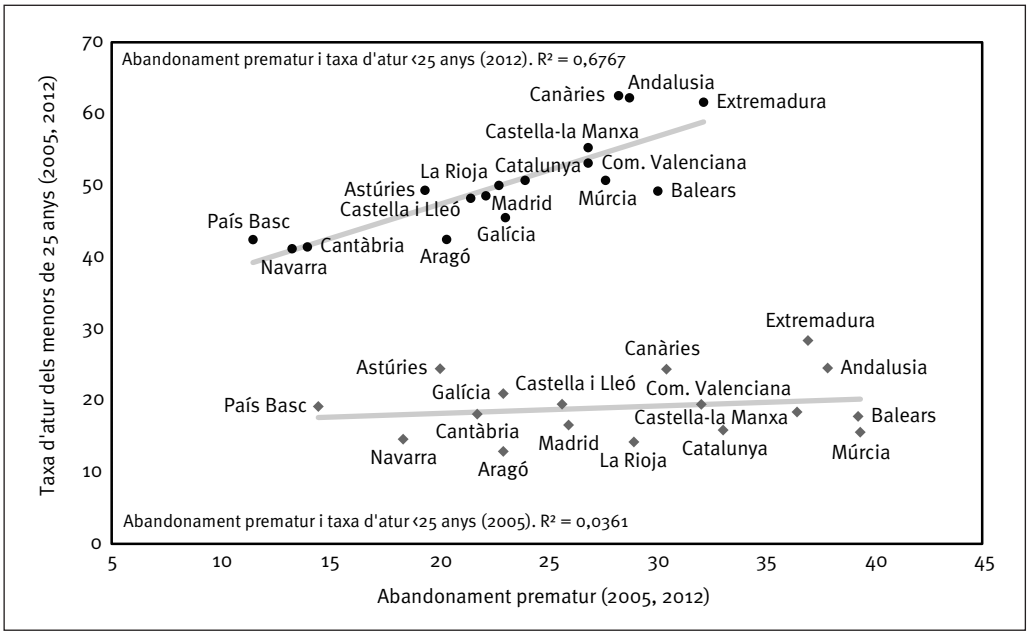

Font: Eurostat i EPA (INE).

L'associació entre abandonament i desocupació l'any 2012 arriba fins al 68%: dues terceres parts de la variació dels nivells d'atur estan associades amb la variació dels nivells d'abandonament.

La crisi econòmica ha afectat en major mesura les persones amb baixos nivells formatius, moltes de les quals van abandonar el sistema educatiu per anar a treballar en sectors econòmics que, amb el temps, s'han evidenciat poc sostenibles. I moltes de les quals van abandonar el mercat de treball quan el model de creixement va entrar en crisi.

Debilitament de l'educació com a ascensor social

La formació superior continua jugant un paper determinant en les trajectòries de mobilitat social, doncs els nivells d'ascens social respecte dels progenitors són més pronunciats entre els joves que assoleixen ensenyaments superiors. No obstant això, estem davant d'un retrocés important en termes d'equitat en l'accés als estudis universitaris.

La proporció d'estudiants universitaris que tenen pares i/o mares amb estudis primaris o sense estudis ha disminuït per sobre del que ho ha fet en el conjunt de la població (vegeu article d'Ernest Pons, Amelia Díaz i Miquel Martínez).

La crisi econòmica ha tingut un fort impacte sobre les ocupacions de classe mitjana (el 59% de l'ocupació destruïda entre els anys 2010 i 2013 correspon a petits empresaris, tècnics intermedis i empleats administratius).

El model de mobilitat social que ha caracteritzat la societat catalana en els darrers anys, més oberta i fluïda i amb orígens socials que condicionaven menys el destí de la població que altres països europeus, es posa en perill per la crisi i per les dificultats financeres del sector públic (vegeu article de Xavier Martínez-Celorrio).

L'impacte en les condicions de salut

El 91,5% de les persones amb titulacions universitàries i el 84% dels que tenen estudis secundaris afirmen tenir una bona o molt bona salut, mentre que entre les persones amb estudis primaris només sis de cada deu tenen aquesta percepció positiva.

Les desigualtats de salut responen en gran part a diferències de renda i de nivells d'instrucció: amb dades actualitzades al 2012, com més elevat és el nivell d'instrucció de la població i la seva classe social (factors fortament associats), més elevada és la seva percepció de bona i molt bona salut (gràfic 8).

Gràfic 8.
Autopercepció de l'estat de salut de la població de 15 i més anys a Catalunya per classe social i nivells d'instrucció, 2012

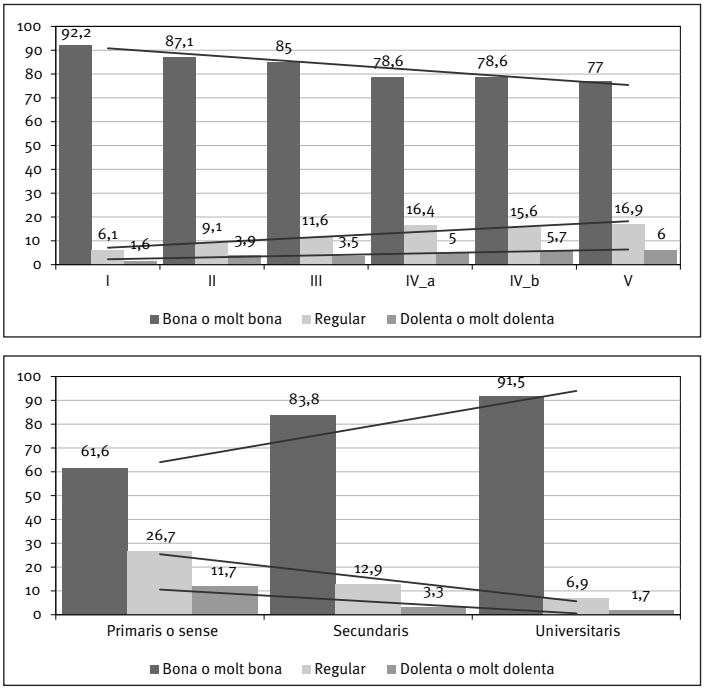

Font: Enquesta de salut de Catalunya 2012 (Departament de Salut).

L'evolució durant l'última dècada de la despesa pública en salut a Catalunya mostra com, després d'un període de creixement constant, a partir de l'any 2009 la despesa pública relativa s'estanca. En tots els anys d'evolució de la despesa pública, Catalunya s'ha situat sempre per sota de les taxes relatives internacionals de despesa, mentre que encapçala la despesa privada, en línia amb la mitjana de l'OCDE i per sobre de la UE i Espanya.

Gràfic 9.
Evolució de la despesa pública i privada en salut sobre el PIB, 2010

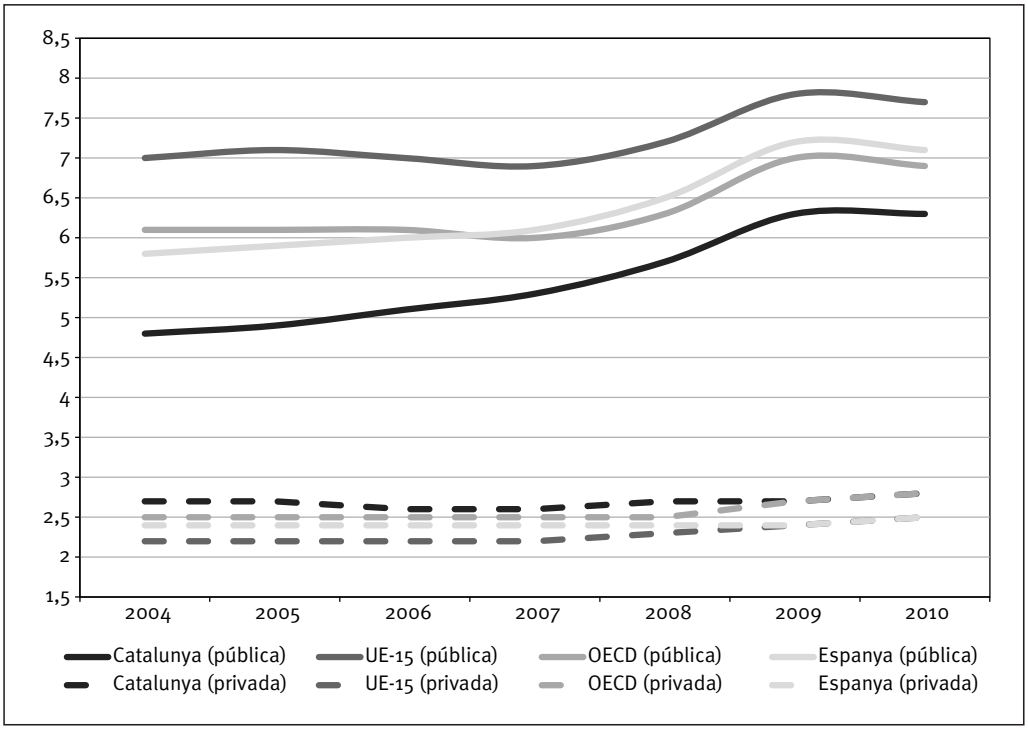

Font: OECD Health Data 2012 i CatSalut.

El debilitament de polítiques d'èxit educatiu: de la política expansiva a la gestió de la crisi

Les mesures d'austeritat aplicades en matèria d'educació han debilitat algunes polítiques que la recerca demostra que tenen efectes positius sobre els resultats educatius.

Caldrà valorar en el futur si aquest debilitament de polítiques educatives que han contribuït a la millora de l'eficàcia del sistema educatiu català en els darrers anys pot tenir un impacte negatiu a mitjà termini sobre l'eficàcia del sistema educatiu (vegeu article de Xavier Bonal i Antoni Verger).

L'escolarització de 0 a 3 anys

L'escolarització a l'educació infantil de primer cicle, per primer cop d'ençà de l'any 2000, experimenta el curs 2012-2013 una lleu davallada, tant en nombre de places ocupades com en les taxes d'escolarització total i pública.

Aquesta davallada està provocada principalment per la davallada demogràfica i per l'impacte de la crisi econòmica en la reducció de les necessitats de conciliació laboral (per l'augment de l'atur) i de la capacitat econòmica de les famílies.

Altres causes són els increments de quotes a les escoles bressol públiques experimentats en nombrosos municipis i la supressió dels ajuts per a les famílies socialment desfavorides que també ha fet el mateix Departament d'Ensenyament. En només un curs escolar, s'han reduït 7.759 alumnes escolaritzats en aquesta etapa, que equival al 9% de l'oferta (gràfic 10), per sobre de la reducció de la població de 0 a 2 anys, que ha estat del 3%.

Gràfic 10.
Evolució de l'escolarització a l'educació infantil de primer cicle a Catalunya, de 2000-2001 a 2012-2013

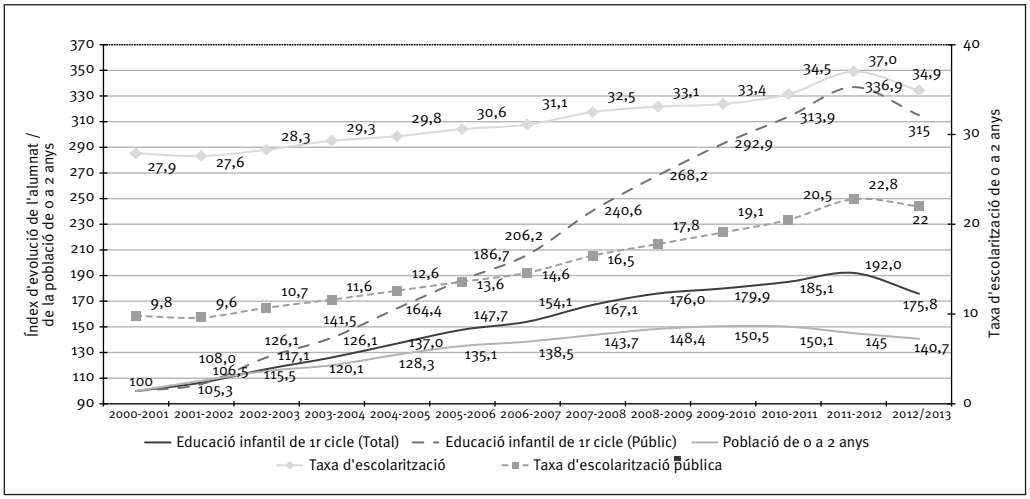

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament.

La grandària de les aules i la ràtio d'alumnat per professor

L'augment de la grandària de les aules i de les ràtios d'alumnat per professor va en detriment de la personalització de l'ensenyament.

En aquest sentit, val a dir que el Reial Decret llei 14/2012, de 20 d'abril, de mesures urgents de racionalització de la despesa pública en l'àmbit educatiu, promogut pel Ministeri d'Educació, incorpora com a mesura d'austeritat increments de ràtio de les aules de fins al 20% i també augmenta les hores lectives del professorat i en limita les substitucions. El Departament d'Ensenyament ha aplicat de manera flexible aquests criteris en la substitució del professorat i, en general, no ha exhaurit el 20% en els increments de ràtio.

Catalunya és un dels països europeus amb un nombre d'alumnat per aula més elevat als ensenyaments obligatoris.

Després d'uns anys d'increment del nombre de professorat a un ritme superior al del nombre d'alumnat, a partir del curs 2008-2009 el nombre de professorat s'estanca malgrat l'augment dels alumnes, i això fa que la ràtio capgiri la tendència seguida fins aleshores (gràfic 11).

Gràfic 11.
Evolució de la ràtio d'alumnat per professor d'ensenyaments de règim general i del nombre d'alumnat i professorat a Catalunya, de 2000-2001 a 2012-2013

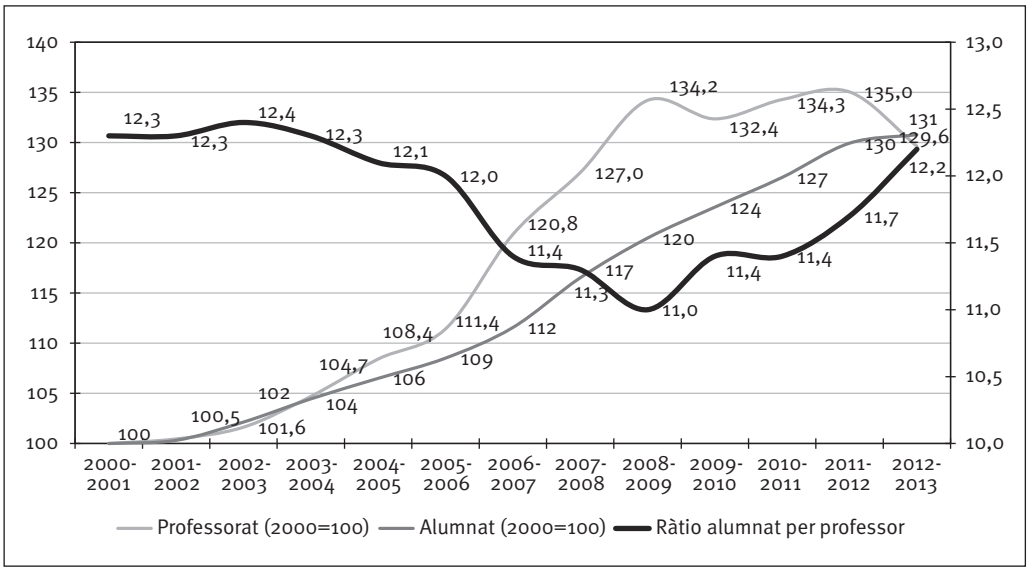

Font: Elaboració amb dades del Ministeri d'Educació.

A més, l'augment de la ràtio d'alumnat per professor ha experimentat un increment notable en el curs 2012-2013, quan el nombre de professorat disminueix i el nombre d'alumnat continua creixent. De fet, durant el període 2009-2013 s'ha incrementat la ràtio d'alumnat per professor (essent de 12,2 al 2012-2013) amb la mateixa intensitat que s'havia reduït durant el període 2000-2009 (taula 4).

Cal afegir, alhora, que Catalunya és un dels països europeus amb un nombre d'alumnat per aula més elevat als ensenyaments obligatoris (gràfic 12).

Taula 4.
Evolució del nombre de professorat i alumnat per titularitat de centre als ensenyaments de règim general. Catalunya, 2000-2013

Professorat	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013
Total	81.040	81.410	82.360	84.844	87.863	90.296	97.928	102.922	108.760	107.263	108.825	109.439	105.056
Públic	49.237	49.305	50.096	52.194	54.566	56.618	63.659	68.258	72.486	71.732	73.196	73.550	70.222
Privat	31.803	32.105	32.264	32.650	33.297	33.678	34.269	34.664	36.274	35.531	35.629	35.889	34.834
Alumnat	**2000-2001**	**2001-2002**	**2002-2003**	**2003-2004**	**2004-2005**	**2005-2006**	**2006-2007**	**2007-2008**	**2008-2009**	**2009-2010**	**2010-2011**	**2011-2012**	**2012-2013**
Total	996.897	1.000.044	1.018.214	1.041.260	1.061.640	1.081.751	1.112.151	1.161.532	1.201.018	1.231.778	1.261.346	1.295.318	1.303.801
Públic	575.847	579.144	596.933	619.757	640.581	658.632	685.594	721.169	756.610	788.383	818.883	851.332	862.944
Privat	421.050	420.900	421.281	421.503	421.059	423.119	426.557	440.363	444.408	443.395	442.463	443.986	440.857

Font: Ministeri d'Educació.

Gràfic 12.
Ràtio d'alumnat per grup d'educació primària (ISCED 1) per països europeus, 2011

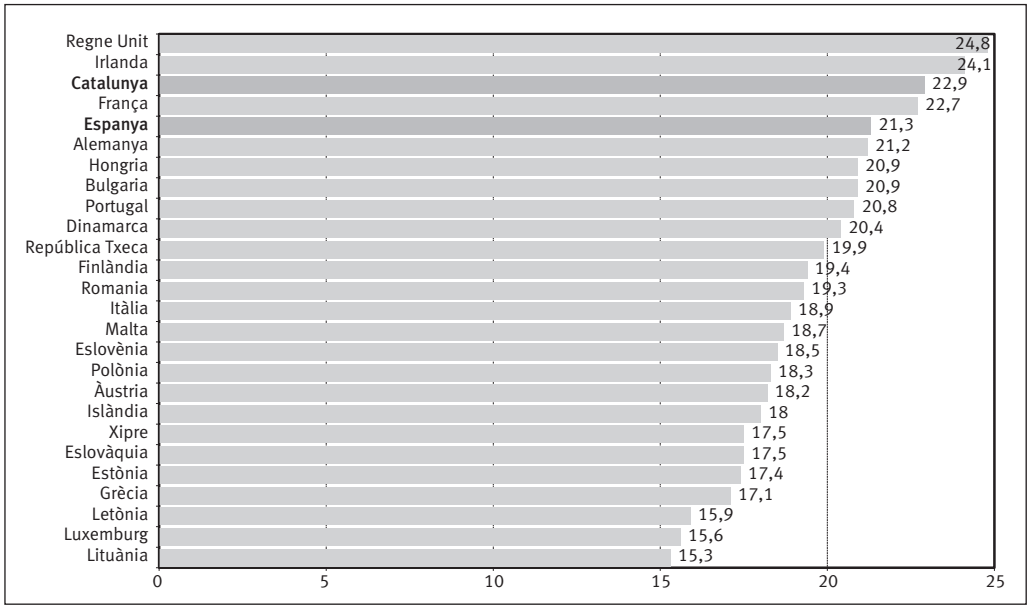

Font: Elaboració a partir de dades d'Eurostat i Ministeri d'Educació.

Escolarització equilibrada

Després d'anys de millora dels nivells de segregació escolar, els desequilibris en l'escolarització d'alumnat estranger entre sectors públic i privat han tornat a augmentar a partir del curs 2010-2011 (gràfic 13).

La crisi econòmica, que orienta la població socialment desfavorida cap al sector públic per les garanties més grans de gratuïtat, ha afavorit els desequilibris en la composició social dels centres.

Gràfic 13.
Evolució de l'índex d'equitat (1999/2000 – 2012/2013)

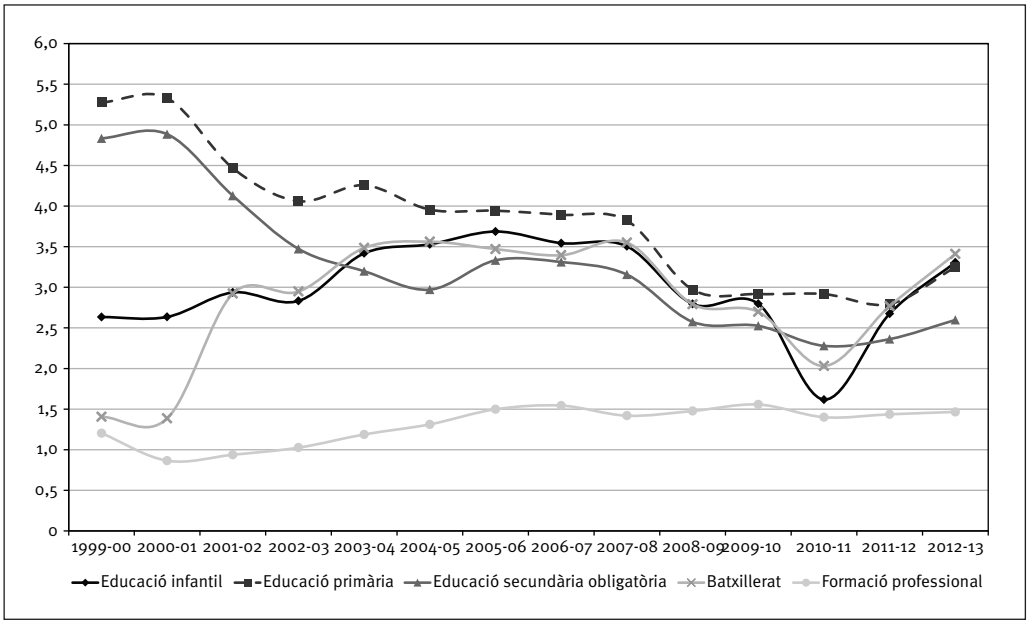

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

Possibles causes d'aquesta situació són la supressió de la subvenció del Departament d'Ensenyament per a l'escolarització d'alumnat amb necessitats educatives específiques o algunes mesures en l'admissió d'alumnat, com ara l'ampliació de les

àrees de proximitat en molts municipis o la incorporació de la prioritat en l'accés als centres per a l'alumnat amb progenitors exalumnes.

Malgrat algunes millores puntuals en l'ús de la reserva de places per a alumnat amb necessitats educatives específiques en alguns municipis, les polítiques per combatre la segregació escolar no han estat suficientment prioritzades i protegides pel Departament d'Ensenyament en els darrers anys, i posen en cert risc la millora dels nivells d'escolarització equilibrada assolits en molts municipis els anys anteriors.

La matrícula no equilibrada d'alumnat entre sectors no és l'únic factor explicatiu de la segregació escolar a Catalunya.

La taula 5 ens confirma que la titularitat explica bona part de la variabilitat de l'índex de segregació: fins al 20,5% de la segregació escolar dels estudiants estrangers a Catalunya s'explica per una distribució desigual de la matrícula entre els sectors públic i privat. Tanmateix, la segregació afecta també la xarxa pública.

Taula 5.
Índex i variabilitat explicada de la segregació escolar a Catalunya, curs 2012-2013

Índex de segregació a Catalunya	**Valor**	
Total	0,138	
Índex de segregació segons titularitat	**Valor**	
Sector públic	0,108	
Sector privat	0,127	
Descomposició de l'índex de segregació segons titularitat	**Valor**	**Percentatge explicat de la segregació total**
Dins dels sectors públic i privat	0,109	79,5
Entre sectors públic i privat	0,028	20,5
Descomposició de l'índex de segregació segons municipi	**Valor**	
Dins dels municipis	0,099	71,6
Entre els municipis	0,039	28,4

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Ensenyament.

Suport a l'autonomia escolar

El nombre de centres amb plans estratègics, autonomia i acords de coresponsabilitat és limitat i els projectes d'innovació pedagògica, claus per al desenvolupament real de l'autonomia pedagògica dels centres, encara no gaudeixen del reconeixement ni de la rellevància i estímul que correspondria a una aposta forta per l'autonomia pedagògica dels centres.

Tot i els avenços esmentats precedentment en aquest terreny, el desplegament d'alguns aspectes fonamentals de l'autonomia escolar a Catalunya, com el dels acords de coresponsabilitat entre centres i Administració educativa, s'ha vist obstaculitzat per les dificultats pressupostàries del Departament d'Ensenyament.

Cobertura a les polítiques de beques

La despesa en beques a Catalunya, tant als ensenyaments no universitaris com als universitaris, presenta nivells de cobertura i nivells de despesa per estudiant molt inferiors a la mitjana espanyola.

Alhora, el pes de la despesa en beques sobre el conjunt de la despesa en educació és més baix a Catalunya (1,1% als ensenyaments no universitaris i 8,3% als ensenyaments universitaris) que al conjunt de l'Estat (2,5% i 11,4%, respectivament).

Aquests dèficits s'expliquen, en part, pels majors nivells de riquesa a Catalunya (que penalitzen la població escolar catalana a l'hora d'accedir a les beques regulades pel Ministeri d'Educació, per exemple), però també per la debilitat de les polítiques de beques en general. Cal afegir, a més, que el desequilibri amb el conjunt de la Unió Europea és encara més gran (3% i 15%, respectivament) (taula 6).

La política de beques del Departament d'Ensenyament en els darrers anys no ha evolucionat en la mateixa mesura que l'increment de la precarietat social per efecte de la crisi econòmica, i en algun cas, fins i tot, s'ha debilitat (com ha succeït amb els ajuts per a famílies socialment desfavorides en l'escolarització de 0 a 3 anys).

Taula 6.
Indicadors bàsics del finançament del sistema de beques a Catalunya i Espanya, curs 2010-2011

	Catalunya	Espanya
Despesa en beques (no univ.) / Despesa en educació (no univ.) (%)	1,1	2,5
Despesa en beques (univ.) / Despesa en educació (univ.) (%)	8,3	11,4
Despesa en beques / Despesa en educació (%)	2,3	3,7
Nombre de becaris (no univ.) / Estudiants (no univ.) (%)	14,0	26,7
Nombre de becaris (univ.) / Estudiants (univ.) (%)	28,8	37,0
Nombre de becaris / Estudiants (%)	15,8	28,1
Despesa en beques (no univ.) / Becaris (no univ.) (en euros)	354,8	462,5
Despesa en beques (univ.) / Becaris (univ.) (en euros)	2.060,6	2.289,5
Despesa en beques / Becaris (en euros)	743,1	790,6
Despesa en beques (no univ.) / Estudiants (no univ.) (en euros)	49,6	123,3
Despesa en beques (univ.) / Estudiants (univ.) (en euros)	592,4	847,6
Despesa en beques / Estudiants (en euros)	117,6	221,9
Nombre de becaris (sec. post.) / Estudiants (sec. post.) (%)	14,3	33,5
Despesa en beques (sec. post.) / Becaris (sec. post.) (en euros)	1.299,2	1.275,7
Despesa en beques (sec. post.) / Estudiants (sec. post.) (en euros)	186,2	427,6

Font: Elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació i del Instituto Nacional de Estadística.

Els dèficits de finançament públic de l'educació exposats anteriorment i el pes important del sector privat al nostre país fan que Catalunya tingui uns nivells de despesa de les llars en educació per sobre de la mitjana espanyola.

L'anàlisi comparada evidencia que les comunitats autònomes que fan un esforç financer més baix, com és el cas de Catalunya, tenen nivells de despesa més elevada de les famílies.

L'any 2011, les llars catalanes destinaven l'1,38% de la seva despesa a ensenyament, de mitjana 439,3€ per llar i 848,5 € per estudiant, mentre que les llars espanyoles destinaven a ensenyament l'1% de la despesa total, de mitjana 310,9€ per llar i 598,5€ per estudiant.

És a dir, les llars catalanes pagaven 128,4€ més en ensenyament, i 250€ més per estudiant, que les llars del conjunt de l'Estat. De fet, Catalunya, només per darrere de Madrid, és la comunitat autònoma amb una despesa mitjana per llar i per persona més elevada.

Les dades evolutives semblen indicar que, després d'uns anys de creixement de la despesa de les llars en educació, l'any 2011 es va reduir, presumiblement per efecte de la crisi econòmica.

Política educativa local

La crisi econòmica ha incorporat també importants debilitats, dificultats i complexitats a la intervenció dels ajuntaments en matèria d'educació.

Una de les raons és perquè les necessitats i les demandes de suport per part dels poders públics s'intensifiquen per efecte de l'increment de les desigualtats socials i de la precarització de la situació social i econòmica de moltes famílies.

A més a més, aquestes necessitats s'han d'afrontar amb menys recursos financers, per la davallada dels ingressos de les administracions públiques, i amb més exigències d'estabilitat pressupostària, per les mesures de contenció del dèficit públic.

El Panel de polítiques públiques locals d'educació de l'any 2011 confirma que una part significativa d'ajuntaments (51,5%) ha reduït els seus pressupostos en educació respecte a l'any 2009 —sense comptar la inversió en escoles bressol.

Aquesta reducció de la inversió en educació dels ajuntaments se situa, a més, en un context de reducció de les transferències financeres que les administracions locals reben del Departament d'Ensenyament per al desplegament de determinades polítiques educatives locals, en àmbits d'actuació claus.

Convé recordar que les polítiques educatives locals són fonamentals per combatre les desigualtats educatives, bé perquè estan adreçades especialment a atendre

els col·lectius socialment més desfavorits i amb més dificultats d'escolarització i a garantir l'acompanyament d'aquests col·lectius des del territori, bé perquè la provisió de polítiques a escala local contribueix a reduir les desigualtats territorials entre municipis relacionades amb la seva composició social. La intervenció dels ajuntaments en la provisió d'oferta, doncs, contribueix a atenuar també l'efecte de l'origen social sobre l'accés a l'educació.

Els plans educatius d'entorn també s'han vist debilitats per les mesures d'austeritat. A banda de la reducció de finançament, el curs 2012-2013 hi havia menys centres de primària i secundària amb plans d'entorn (vint-i-un menys) respecte al curs anterior.

Programes de segones oportunitats

La provisió de places als PQPI s'ha vist afectada en els darrers cursos per la supressió del finançament que el Departament d'Empresa i Ocupació destinava a aquests programes, cosa que ha limitat les possibilitats del Departament d'Ensenyament de continuar amb l'increment sostingut de les places ofertes fins a l'any 2011.

Les elevades xifres de no graduació a l'ESO i d'abandonament educatiu prematur posen de manifest la importància de promoure els programes de segones oportunitats que reforcin la permanència i el retorn al sistema educatiu.

La taxa bruta d'escolarització als programes de qualificació professional inicial a Catalunya (5,6%) se situa molt per sota de la mitjana espanyola (9,7%), i la provisió de places d'aquest programa es manté pràcticament estabilitzada, és a dir, sense corregir aquest dèficit, des de fa dos o tres anys.

Taula 7.
Evolució de la taxa bruta d'escolarització als PQPI a Catalunya i Espanya, de 2000-2001 a 2012-2013

Catalunya	2000-2001	2001-2002	2002-2003	2003-2004	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013 (p)
PQPI (PGS) (16-17 anys)	3,5	4	3,9	3,9	4	3,9	4,1	4	4,2	4,6	5,2	5,3	5,6
PGS n	5.122	5.598	5.348	5.178	5.201	5.175	5.355	5.235	0	0	-	-	-
PQPI n	-	-	-	-	-	-	-	0	5.521	6.281	7.047	7.113	7.516
Espanya	**2000-2001**	**2001-2002**	**2002-2003**	**2003-2004**	**2004-2005**	**2005-2006**	**2006-2007**	**2007-2008**	**2008-2009**	**2009-2010**	**2010-2011**	**2011-2012**	**2012-2013**
PQPI (PGS) (16-17 anys)	4,0	4,4	4,7	4,8	4,9	4,8	5,0	5,1	6,0	8,1	8,9	9,5	9,7
PGS n	41.550	43.916	46.281	45.899	46.051	44.927	45.924	46.514	3.255	210	6	-	-
PQPI n	-	-	-	-	-	-	-	459	51.659	74.715	81.775	84.217	84.297

Nota: L'oferta de PQPI es comença a desenvolupar d'ençà del curs 2007-2008. Les dades anteriors corresponen a PGS.
Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Ensenyament i del Ministeri d'Educació.

Debilitament de la formació al llarg de la vida

En general, el sistema de formació inicial està mantenint una evolució positiva pel que fa a la permanència i als resultats de l'alumnat, particularment en els ensenyaments obligatoris i secundaris postobligatoris. Aquesta millora en l'etapa de formació inicial, però, contrasta amb un debilitament dels subsistemes de formació més vinculats a una concepció de formació al llarg de la vida.

Per efecte de la crisi, la població de 25 a 64 anys tendeix a mantenir-se més al marge de la formació al llarg de la vida: Catalunya ha passat del 10% l'any 2010 de població adulta que s'estava formant al 8,8% l'any 2012, proporció que se situa clarament per sota de la mitjana espanyola (10,7%), encara que amb nivells equivalents a la mitjana europea (9%), i que també ens allunya de l'objectiu del 15% establert per l'estratègia Europa 2020.

Per assolir l'objectiu del 15% previst a l'estratègia Europa 2020, 269.015 persones de 25 a 64 anys que actualment no estan formant-se ho haurien d'estar fent, a més de les 381.828 persones que ja ho estan fent.

Gràfic 14. Evolució del percentatge de població entre 25 i 64 anys que participa en educació i formació per àmbit territorial. Catalunya, Espanya i UE27, 2000-2012

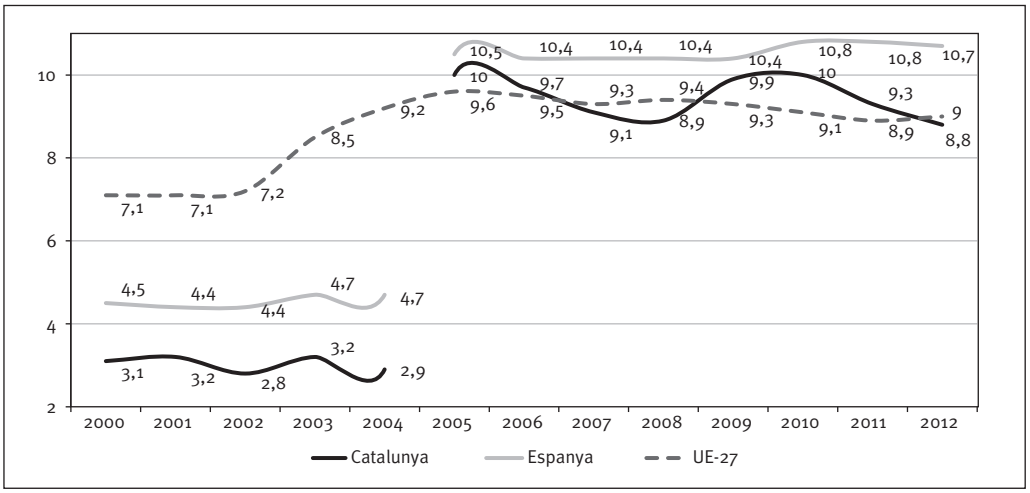

Nota: En els casos de Catalunya i Espanya, l'any 2005 es produeix un tall en la sèrie estadística.
Font: Elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació i d'Eurostat.

Aquesta evolució negativa de la participació al llarg de la vida de la població adulta ha provocat que en els darrers anys Catalunya perdi posicions en relació amb la resta de comunitats autònomes i països europeus. Tal com s'observa en els gràfics 15 i 16, l'anàlisi comparada situa Catalunya en una posició intermèdia entre els països de la Unió Europea (UE-27), però també en la posició cuera per comunitats autònomes.

Gràfic 15.
Percentatge de població entre 25 i 64 anys que ha participat en educació i formació durant les darreres quatre setmanes de referència per comunitats autònomes, 2012

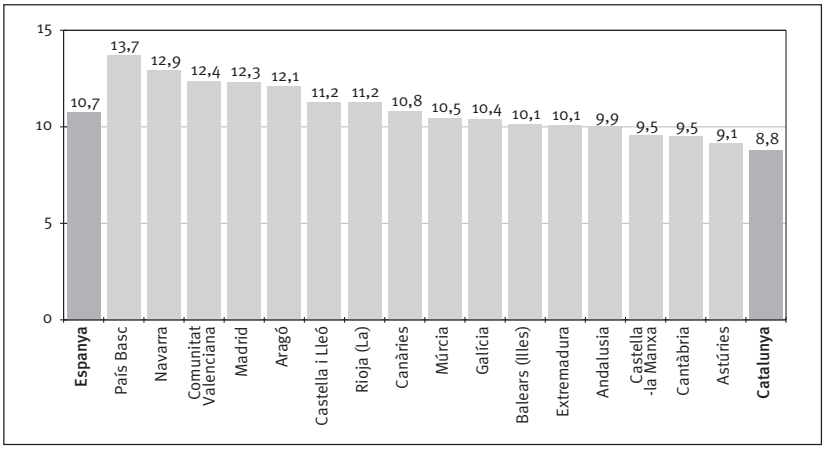

Nota: La fita establerta per la Unió Europea per al 2010 és del 12,5%, i per al 2020 del 15%.
Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'Eurostat.

Gràfic 16.
Percentatge de població entre 25 i 64 anys que ha participat en educació i formació durant les darreres quatre setmanes de referència per països europeus, 2012

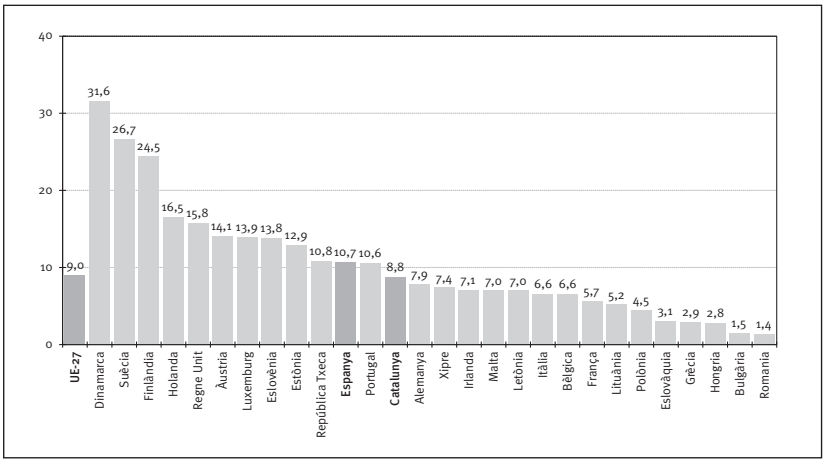

Nota: La fita establerta per la Unió Europea per al 2010 és del 12,5%, i per al 2020 del 15%.
Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'Eurostat.

Contràriament al que succeeix amb la població menor de 25 anys, la crisi econòmica, amb el corresponent increment de l'atur, no ha derivat en un increment dels nivells de participació de la població adulta a la formació.

A diferència del que succeeix amb el sistema educatiu reglat, en què l'augment d'oferta de formació professional, combinat amb una manca d'oportunitats d'accés al mercat de treball, ha permès combatre l'abandonament educatiu prematur en els darrers anys, les dificultats econòmiques del sistema productiu i també dels poders públics han comportat un cert debilitament de l'oferta de formació ocupacional i contínua. Actualment, doncs, no només hi ha menys població adulta que treballa, sinó també menys població adulta que s'està formant.

La tendència en els darrers tres anys ha estat decreixent, tant si ens referim a la població amb estudis superiors com a la població amb estudis secundaris o inferiors, i tant si ens referim a la població ocupada com a la població aturada.

El que ha succeït arran de la crisi econòmica és que, d'ençà de l'any 2010, la població adulta amb dèficit formatiu tendeix a formar-se proporcionalment menys que la població amb nivell d'instrucció superior, igual que també succeeix amb la població aturada en comparació de la població ocupada (taula 8).

Taula 8.
Evolució de la participació a la formació de la població de 25 a 54 anys. Catalunya, 2005-2012

Índex de desigualtat	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ràtio participació població amb estudis superiors / població amb ESO o inferior	4,21	3,74	3,86	3,81	3,11	2,89	3,01	3,54
Ràtio participació població aturada / població ocupada	1,10	1,21	1,26	1,16	1,20	1,43	1,30	1,28

Font: Elaboració a partir de dades d'Idescat.

És a dir, no només la formació al llarg de la vida dóna menys oportunitats a la població socialment menys afavorida, sinó que amb la crisi aquesta desigualtat encara s'ha accentuat més —en part perquè la crisi ha afectat més a aquests col·lectius—.

Les reduccions pressupostàries en l'àmbit de les polítiques actives d'ocupació esdevingudes arran de la crisi econòmica —amb un decrement del 57% del pressupost del SOC l'any 2012 respecte de l'any anterior— se sumen als ja baixos nivells comparats de finançament que pateixen estructuralment els programes de polítiques actives d'ocupació a l'Estat espanyol.

La raó principal és la pèrdua de finançament procedent dels fons europeus, per la dependència d'una part important de la disponibilitat pressupostària a l'evolució del mercat de treball (finançament via cotitzacions) i per la manca d'aportacions extraordinàries suficients per part dels poders públics a aquest àmbit de la política sociolaboral.

Aquesta debilitat financera, afegida a altres deficiències més relacionades amb la planificació i sobretot amb la implementació d'un model encara poc consistent i integrat de polítiques actives d'ocupació a Catalunya, no afavoreix la participació de la població adulta en la formació al llarg de la vida (vegeu article de Guillem Salvans i Clelia Colombo).

Un dels àmbits debilitat per l'actual context de crisi és el dels programes de «segones oportunitats», siguin en l'àmbit de les polítiques actives d'ocupació, siguin específicament en l'àmbit de l'educació.

En un context amb taxes d'atur juvenil superiors al 50% i amb taxes de joves que ni estudien ni treballen del 25%, invertir en un sistema de programes efectius de «segones oportunitats», ben integrat i coordinat, és clau per donar resposta a les necessitats formatives i socials d'aquests joves.

Debilitament de la innovació i la recerca

L'estancament de la inversió en R+D a Catalunya pot ser un obstacle per a la millora dels nivells de competitivitat i per a la recuperació econòmica, i pot debilitar, si roman en el temps, el cercle virtuós entre innovació i èxit educatiu.

Pel que fa als indicadors d'innovació, la tendència positiva s'ha vist capgirada a Catalunya d'ençà de l'any 2009, per efecte principalment de la crisi econòmica, que ha suposat una reducció de la despesa pública i privada en R+D.

La despesa interior bruta en R+D experimenta un lleu decreixement i el percentatge de personal ocupat en R+D s'estanca, a diferència del que succeeix al conjunt de la Unió Europea-27, on aquests indicadors experimenten una evolució menys negativa.

Malgrat la destrucció d'ocupacions de baixa qualificació per efecte de la crisi econòmica, la reducció de la despesa en R+D és un dels factors que explica que el pes de l'ocupació en R+D no s'hagi incrementat en termes relatius en els darrers anys (gràfic 17).

Gràfic 17.
Evolució d'indicadors sobre R+D per àmbit territorial. UE-27, Espanya i Catalunya, 2000-2011

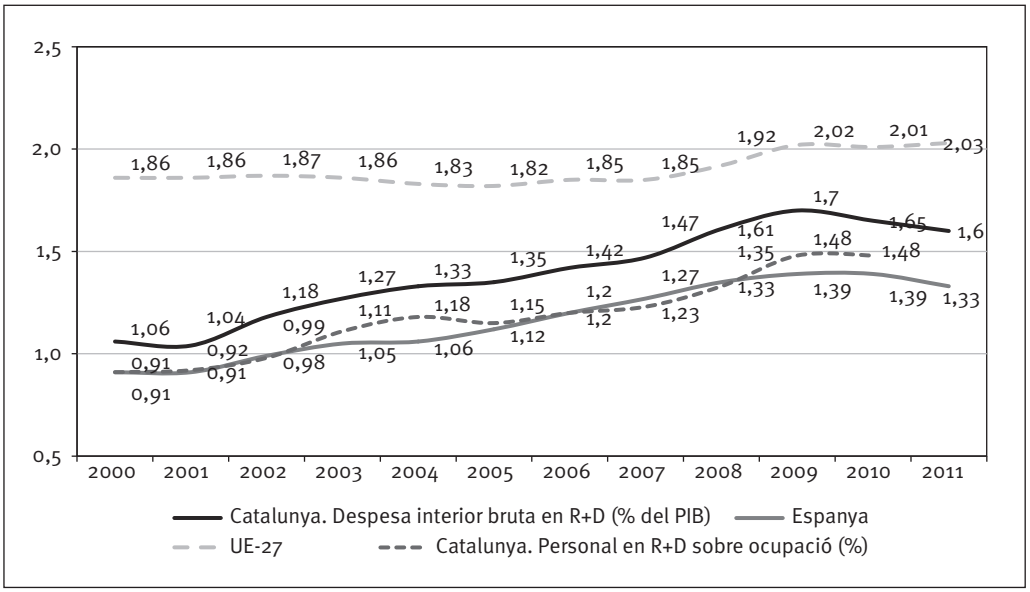

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'Eurostat i Idescat.

Si bé Catalunya continua ocupant una posició intermèdia en la comparativa per països europeus en despesa en R+D, i manté una proporció d'ocupats en sectors d'R+D significativament per sobre de la mitjana europea, aquesta ruptura de la tendència positiva provoca que la convergència amb la Unió Europea-27 en els nivells d'inversió en R+D s'allunyi, així com també el compliment de l'objectiu del 3% de l'estratègia Europa 2020 (gràfic 18).

Gràfic 18.
Evolució de la despesa en R+D sobre el PIB per països europeus, 2009-2011

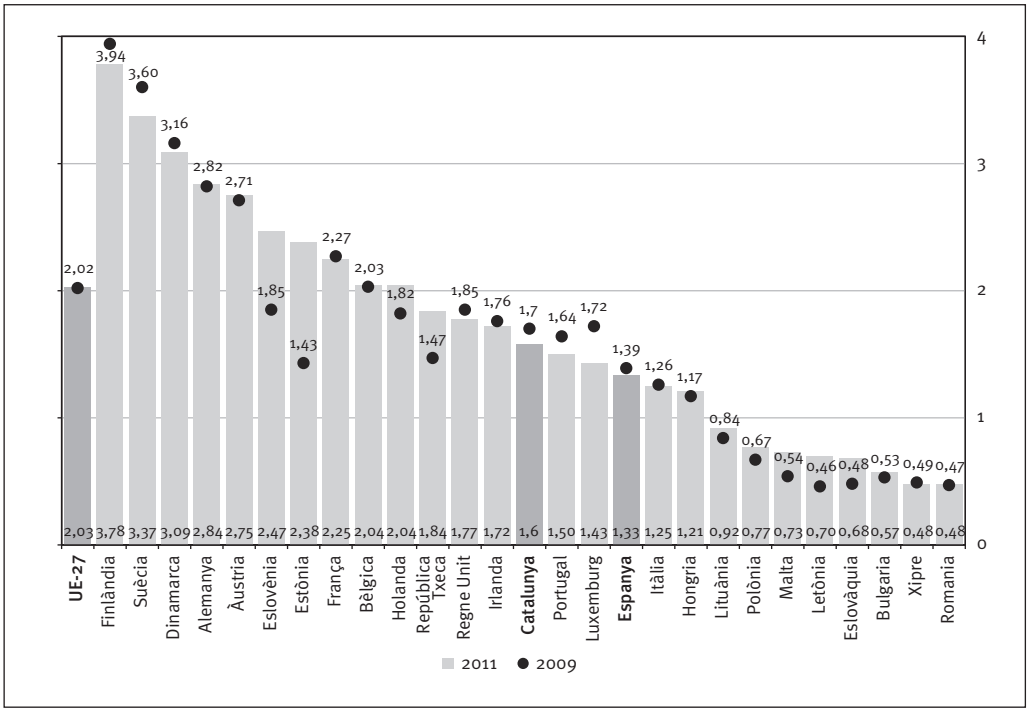

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'Eurostat i Idescat.

4 La crisi com a oportunitat

Revaloració de l'educació i el retorn al sistema educatiu

La població amb ensenyaments primaris o inferiors ha perdut durant aquest període més del 50% dels llocs de treball, mentre que la població amb ensenyaments superiors, només l'1% (taula 9).

Taula 9.
Ocupats per nivell educatiu a Catalunya (2008-2013): en milers

	Primer trimestre 2013	Segon trimestre 2008	Diferència absoluta	Diferència relativa
Analfabets	8,5	22,3	–13,8	61,90%
Educació primària	303,7	617,6	–313,9	50,80%
ESO–EGB graduat o no	679,8	864,5	–184,7	21,40%
FP1-Batxillers-COU	650,3	899,1	–248,8	27,70%
Educació terciària	1.133,3	1.145,5	–12,2	1%
Total	2.775,6	3.549,0	773,4	21,80%

Nota: *FP1-Batxillers-COU* corresponen al nivell «educació secundària 2a etapa» de l'Enquesta de Població activa.
Font: Elaboració a partir de l'Enquesta de Població Activa (EPA) del Instituto Nacional de Estadística.

La població amb nivell d'instrucció superior ha resistit millor l'impacte de la crisi econòmica que la població amb dèficit instructiu. Dels 773.400 llocs de treball destruïts entre el segon trimestre del 2008 i el primer trimestre del 2013, el 66,3% corresponia

a llocs de treball ocupats per població amb ensenyaments obligatoris o inferiors (512.400), el 32,2%, per població amb ensenyaments secundaris postobligatoris (248.800), i només l'1,6%, per població amb ensenyaments superiors (12.200).

La reducció de les taxes de desocupació registrada entre els anys 2004 i 2007 va afectar el conjunt de la població, encara que amb una intensitat diversa segons el nivell instructiu. A partir del 2008, però, les taxes globals d'atur van registrar un increment notable, especialment de les persones amb estudis bàsics i de secundària postobligatòria.

Han estat les persones amb un nivell bàsic d'estudis les que més han patit el brusc increment de la desocupació, que han registrat un augment del 370% entre els anys 2007 i 2012 (gràfic 19).

Gràfic 19.
Evolució de la taxa d'atur per nivell d'instrucció a Catalunya i a la UE-27, 2000-2012

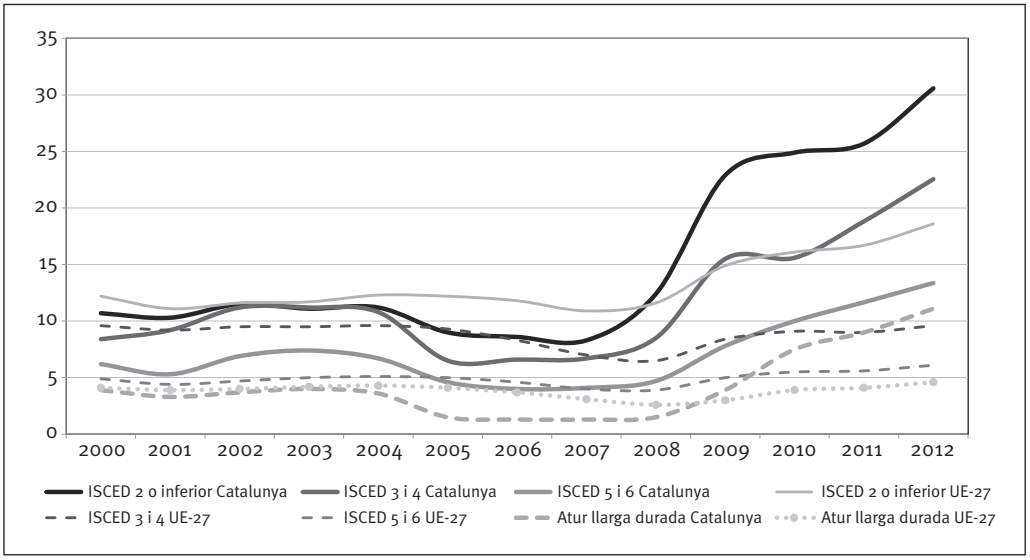

Font: Elaboració pròpia a partir de dades d'Eurostat i del Instituto Nacional de Estadística (Enquesta de Població Activa).

Segons les dades de l'Enquesta de Joventut per al 2012, el 33,3% dels joves que abandonen prematurament els estudis es troben en risc de pobresa, mentre que aquest risc és del 12,4% entre aquells que no els abandonen (vegeu article de Pau Serracant).

El retorn al sistema educatiu

Actualment, els joves tenen més expectatives educatives i tendeixen a formar-se més, a abandonar menys els estudis i a acreditar més les titulacions, optant més per la professionalització.

Els joves que creuen que és una mala idea abandonar els estudis per incorporar-se a una feina han crescut el 14,7% del 2007 al 2012 (Enquesta de Joventut 2012). I també hi ha una major tendència al retorn, sobretot per complementar la formació.

L'any 2012, el 21% dels joves de 16 a 29 anys havien retornat al sistema educatiu després d'haver-lo deixat durant el període 2008-2012, mentre que l'any 2007 (període 2003-2007) aquesta xifra era del 16,7%.

El retorn de la població jove al sistema educatiu és una de les tendències més positives dels temps actuals. A tall d'exemple, el percentatge d'alumnat de 20 anys o més als cicles formatius de grau mitjà s'ha incrementat en deu punts percentuals d'ençà del curs 2008-2009 (gràfic 20).

Es destaca la relació estadísticament significativa existent entre els nivells d'ocupació de la població jove i el seu retorn al sistema educatiu, especialment a la formació professional.

Les comunitats autònomes amb taxes d'ocupació juvenil més baixes són les que presenten els percentatges més elevats d'alumnat de 20 anys o més, amb una relació estadísticament significativa que explica el 25% de les diferències entre comunitats (gràfic 21).

Gràfic 20.
Evolució de l'alumnat de 20 anys o més als cicles formatius de grau mitjà a Catalunya, 2006/2007 a 2011/2012

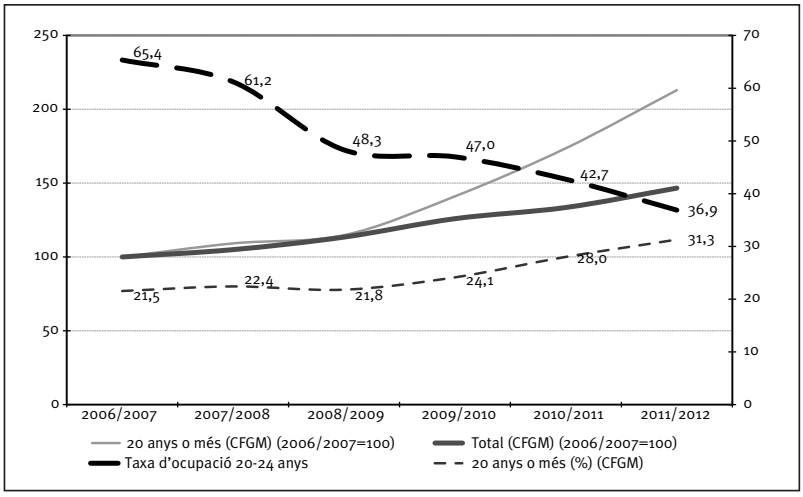

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Ensenyament i Idescat.

Gràfic 21.
Relació entre l'alumnat de 20 anys o més als cicles formatius de grau mitjà i la taxa d'ocupació de la població de 20 a 24 anys per comunitats autònomes, 2011/2012

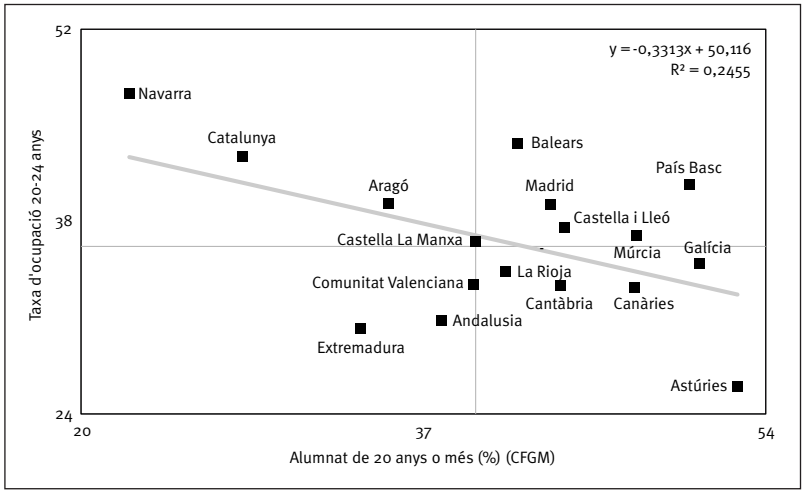

Font: Elaboració a partir de dades del Ministeri d'Educació i Instituto Nacional de Estadística.

La millora dels nivells d'abandonament educatiu prematur en els darrers anys s'ha pogut sostenir en el temps, en part, pel retorn al sistema educatiu de molts joves que havien abandonat prematurament els estudis.

Aquest retorn al sistema educatiu explica que l'abandonament educatiu prematur hagi decrescut en quasi nou punts percentuals, que la participació dels joves menors de 25 anys a la formació al llarg de la vida hagi augmentat en quasi quinze punts percentuals d'ençà de l'any 2008, i que, malgrat l'increment exponencial de la taxa d'atur juvenil, el nombre de joves Ni-Ni, que ni estudien ni treballen (NEET), s'hagi reduït lleugerament en els darrers anys (gràfic 22).

Gràfic 22.
Evolució de la participació a la formació de la població de 16 a 24 anys. Catalunya, 2000-2013

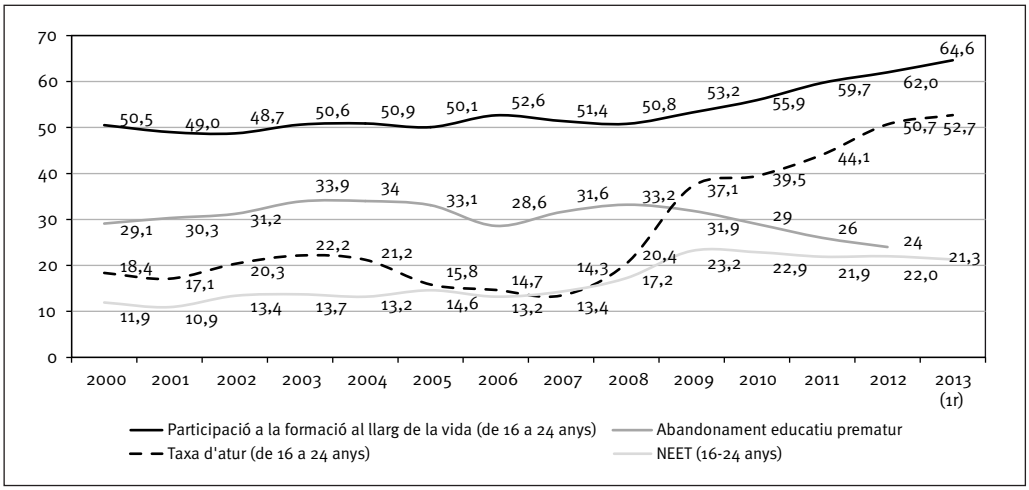

Font: Elaboració a partir de dades d'Idescat.

Un dels principals interrogants té a veure amb la capacitat que tindrà la política educativa per garantir que aquests canvis en el comportament de la demanda i en la valoració de l'educació siguin estructurals, que persisteixin quan la conjuntura econòmica sigui menys favorable a la permanència de l'alumnat al sistema educatiu.

Aquest retorn a l'educació pot tenir un sostre de creixement condicionat al grau d'accessibilitat de l'oferta formativa i a les polítiques de beques que es desenvolupin, que actualment són insuficients.

L'Enquesta de Joventut de l'any 2012 evidencia que el principal motiu (29% dels casos) que donen les persones inactives o aturades per no estudiar és perquè no ho volen —no els agrada, no creuen que els serveixi, tenen el nivell desitjat—.

Ara bé, el 22,5% manifesta no estudiar perquè no es poden permetre pagar els estudis, tot i tenir temps i trobar-se en disposició de possible retorn. És més, entre els joves amb més nivell d'estudis, el principal motiu per no estudiar és no poder-se costejar els estudis (42,1%).

Una de les principals contradiccions està relacionada amb les desigualtats socials que interfereixen en aquest retorn a l'educació. Els i les joves amb un nivell d'instrucció més elevat valoren més l'educació i tenen més expectatives educatives, de tal forma que també són els que més retornen al sistema educatiu en l'actual conjuntura econòmica.

Amb dades de l'Enquesta de Joventut, es constata que el 42,5% dels i les joves que havien deixat d'estudiar durant el període 2008-2012 i que en aquest mateix període es van reincorporar al sistema educatiu ho van fer majoritàriament per estudiar un postgrau o màster, mentre que el 13,7% té únicament la titulació d'ESO i el 33,4%, la titulació de formació professional o batxillerat —només el 2,4% dels que es van reincorporar no tenen la graduació en ESO.

La necessària millora de la relació entre mercat de treball i sistema educatiu

Cal avançar, com ja està fent el Departament d'Ensenyament, per exemple, en la formació professional dual, i en la vinculació entre la formació professional i el sistema productiu[1].

1. No podem oblidar que la formació professional dual sembla funcionar més bé en períodes d'estabilitat econòmica i de creixement de l'ocupació que en períodes de recessió econòmica.

Les possibilitats de consolidar i promoure en el temps aquest procés de revaloració de l'educació, més enllà de l'actual conjuntura econòmica, dependran especialment de la relació que aconsegueixin establir sistema educatiu i mercat de treball en el futur proper (vegeu article d'Óscar Valiente).

Assolir l'objectiu del 15% de l'estratègia Europa 2020 d'abandonament educatiu prematur dependrà de la capacitat que tindrà el mercat de treball d'oferir oportunitats d'ocupació qualificada a la població que hagi optat per allargar les seves trajectòries formatives i per adquirir una qualificació a través de la formació.

Durant el període 2005-2008, només el 9% de l'ocupació creada corresponia al grup de professionals i tècnics superiors. Les reformes no han d'anar adreçades únicament al sistema educatiu, sinó també al mercat de treball.

Priorització de la inversió pública

La crisi econòmica actual pot suposar també una oportunitat per configurar un sistema educatiu més redistributiu.

L'escassetat de recursos pressupostaris de les administracions públiques en general, i del Departament d'Ensenyament en particular, ha forçat aquestes administracions a aplicar mesures de reducció de la despesa pública i a adoptar decisions sobre *què es retalla més*, *què es retalla menys*, i *què no es retalla*.

Hi ha realitats socialment privilegiades dins del nostre sistema educatiu que disposen d'un suport financer similar per part del Departament d'Ensenyament que altres realitats socialment més desfavorides. Per exemple, hi ha escoles públiques/concertades amb una composició social afavorida ubicades en barris benestants que compten amb recursos públics similars als d'escoles públiques/concertades amb una composició social desfavorida ubicades en barris menys benestants.

Quins elements ens poden servir de guia?

- Si cal aplicar mesures d'austeritat en la dotació de recursos humans i materials de què disposen els centres públics, no té sentit fer-ho gradualment en funció de la seva composició social i de les seves necessitats de millora?
- Si cal reduir la dotació dels concerts, eliminar els contractes programa o eliminar el suport als centres concertats per a l'escolarització equilibrada d'alumnat, no és més just abans eliminar els concerts a les escoles concertades socialment més privilegiades —les anomenades *escoles d'elit*—?
- Si cal reduir el finançament de les places públiques d'escola bressol i eliminar les subvencions als ajuntaments per a l'escolarització d'infants de famílies socialment desfavorides, no és més equitatiu ponderar aquesta decisió en funció del nivell de renda del territori o de la composició social del centre?

Si bé és cert que algunes de les decisions no s'han adoptat de manera lineal (per exemple, les escoles socialment més desfavorides han mantingut la sisena hora), hi ha mesures de desinversió pública que no han incorporat aquest criteri de redistribució.

Si les mesures d'austeritat no s'acompanyen de criteris de redistribució, l'impacte de les mesures d'austeritat sobre els sectors socialment més febles serà més determinant, i el seu èxit educatiu, més difícil.

5 El present com a cruïlla: cap a un canvi de paradigma?

A continuació s'exposen alguns dels pilars sobre els quals s'ha anat edificant el nostre sistema educatiu, per imposició externa o per dinàmica social, que o bé estan fortament amenaçats, o bé ja estan en procés de canvi. La crisi econòmica i reformes estructurals com la LOMCE reforcen aquests canvis.

El model d'escola catalana, inclusiva i participativa, topa amb la LOMCE i la LRSAL

El projecte d'escola catalana que integra la tradició de la renovació pedagògica del nostre país, la inclusió com a eix i valor en una societat plural i democràtica que vol aprofundir en la democràcia, i que creu que l'escola és un bon espai per aprendre ciutadania i per arrelar-se al territori, està actualment en dubte, com a conseqüència de la Llei LOMCE i de la Llei de Règim Local LRSAL.

Aquest nou ordenament jurídic suposa:

- Debilitar el paper dels poders públics com a garants del dret a l'educació i generar les condicions per a un procés de privatització de l'educació, sense garantir una concertació amb compromís social real del servei i cobertura pública per a tothom.

- Erosionar el paper del Departament d'Ensenyament com a administració educativa i limitar fortament el paper dels ajuntaments en el desenvolupament de polítiques educatives a escala local.
- Abandonar la formació d'una ciutadania activa i democràtica com a objectiu de l'escola i tornar a crear el problema i la confusió conceptual que suposa relacionar, tal com ho fa, formació ciutadana i formació religiosa.
- No afavorir una participació autèntica dels membres de la comunitat educativa en el desenvolupament de l'educació.

Avançar cap a un sistema d'educació a Catalunya propi i arrelat al territori està als antípodes del que pretén la LOMCE (vegeu article de Ramon Plandiura).

A través d'un fort procés de recentralització, la LOMCE proposa un model educatiu en què el currículum, l'avaluació i els reglaments es dictin des del Ministeri d'Educació, sense garantir que aquest caràcter propi del nostre sistema educatiu persisteixi i sigui respectat.

La LOMCE està pensada per aprofundir en l'escletxa oberta per la sentència del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut i posar totes les dificultats possibles per al desenvolupament normal del model lingüístic que es viu a les aules i centres del nostre país des de fa més de tres dècades.

La LOMCE, com a vehicle per destruir la convivència lingüística i social a Catalunya, pot provocar que la llengua sigui de nou un motiu de lluita en lloc d'un punt de trobada, i que l'escola catalana, que també és inclusiva lingüísticament, hagi de fer un esforç innecessari per fer bé la seva feina i mantenir l'ús de la llengua pròpia com a llengua vehicular.

La llengua catalana com a llengua vehicular

El model d'immersió lingüística garanteix l'aprenentatge de les competències bàsiques a tot l'alumnat, independentment de la llengua parlada a casa.

Si s'analitzen les diferències acadèmiques entre estudiants catalanoparlants i castellanoparlants en comprensió lectora a través de les proves PISA, al brut de qualsevol factor contextual i escolar, s'observa que l'alumnat que té el català com a llengua habitual obté una mitjana en comprensió lectora significativament més alta (vint-i-set punts més) que la resta d'estudiants. Una primera lectura d'aquests resultats, doncs, fa pensar que la llengua parlada a casa és decisiva per tenir uns bons resultats escolars en el sistema educatiu català.

No obstant això, quan s'obvien els possibles efectes de l'associació entre l'origen immigrat i els resultats acadèmics, s'observa que aquesta diferència es redueix fins als divuit punts. Si finalment es fa un pas més i s'obvien els possibles efectes de l'associació entre estatus socioeconòmic i rendiment, la diferència es redueix a una diferència estadísticament no significativa (gràfic 23).

Gràfic 23.
Diferència de puntuacions en comprensió lectora a favor dels estudiants que parlen català a casa a Catalunya, 2009

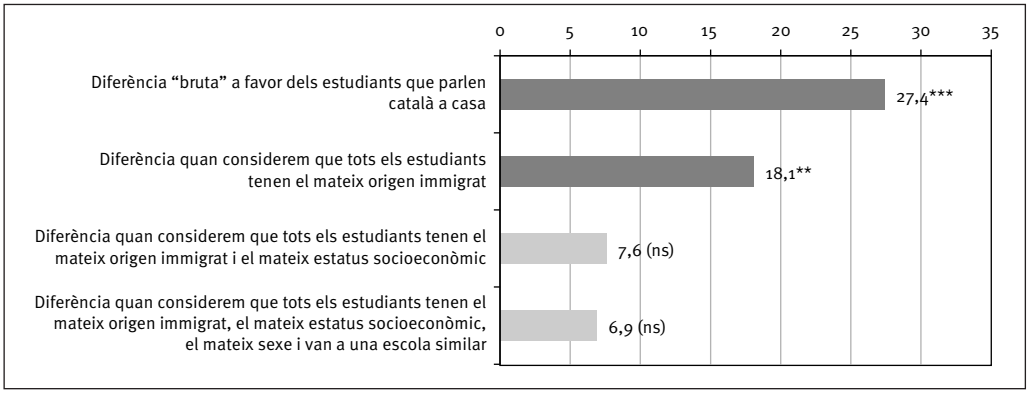

Cada barra correspon a un model diferent de regressió multinivell.
Variable dependent: puntuacions en comprensió lectora PISA 2009.
Significativitat de les diferències: *** p < .001; ** p < .01; * p < .05; ^ p < .10; ns: diferència no significativa.
Font: Elaboració pròpia a partir de dades OCDE-PISA 2009.

Aquests resultats ofereixen dues conclusions rellevants:

- Tot i considerant que la llengua vehicular del sistema educatiu és la catalana, l'èxit escolar dels estudiants es veu deslligat del fet de parlar català o castellà a casa.
- L'associació entre llengua i resultats apuntada a l'inici s'atribueix a dos factors condicionants: a les diferències acadèmiques entre els estudiants nadius i no nadius inherents al procés d'inclusió escolar (discontinuïtat acadèmica, diferències sociolingüístiques), i al perfil socioeconòmic dels estudiants amb risc de fracàs escolar i d'abandonament prematur, els quals utilitzen majoritàriament el castellà com a llengua habitual.

En resum, no podem identificar el model d'immersió lingüística com el factor que explica les diferències entre catalanoparlants i castellanoparlants en termes d'èxit acadèmic.

Al contrari, aquest model és suficientment inclusiu com perquè les desigualtats educatives associades a la llengua no s'expliquin per les dificultats evidents d'aprendre les matèries escolars en una llengua no parlada en l'àmbit familiar, sinó per les diferències d'estatus socioeconòmic associades a la llengua.

La concepció de servei públic

Gratuïtat de l'ensenyament *versus* copagament de l'educació. Les dificultats pressupostàries de les administracions públiques han provocat que alguns serveis públics que fins ara es proveïen de manera gratuïta ho hagin deixat de fer, i hagin incorporat sistemes de copagament. El principi de la gratuïtat de l'ensenyament com a mitjà per garantir el dret de tots a l'educació en igualtat de condicions, com a mínim dels ensenyaments i serveis no obligatoris, està essent qüestionat en considerar que els serveis públics tenen un cost i els usuaris han de contribuir al seu finançament, d'acord amb les seves possibilitats.

Poders públics com a garants del dret a l'educació *versus* poders públics com a proveïdors de serveis. La LOMCE posa en crisi el paper que estaven desenvolupant fins

a l'actualitat els poders públics en matèria d'educació i aigualeix la seva intervenció, concebent-los més aviat com un agent més que participa en el sistema que no pas com a poder que ha de garantir el dret de tots a l'educació mitjançant la creació de centres. Si la LOE establia l'obligació de les administracions públiques de garantir l'existència de places públiques suficients, de manera proactiva, la LOMCE estableix que la garantia serà de places suficients sense especificar que aquestes hagin de ser públiques. Aquesta erosió del paper dels poders públics se suma a altres dinàmiques socials que qüestionen la legitimitat de les administracions públiques a l'hora d'adoptar decisions que preserven més els interessos col·lectius que els interessos individuals: és el cas, per exemple, de famílies que no han aconseguit plaça a l'escola desitjada i que s'organitzen per exigir la creació de nous grups a aquesta escola —malgrat hi hagi oferta suficient en altres centres de la zona—, o de famílies que es neguen a reconèixer la capacitat de l'Administració educativa de tancar centres quan aquesta decisió està plenament justificada.

Educació com a dret col·lectiu *versus* educació com a dret individual. És indiscutible que l'escola acompleix una funció social relacionada no només amb la instrucció de la població, sinó també amb la seva socialització i cohesió social, per la qual cosa ha de ser un espai de convivència i educació intercultural i interclassista, plenament coresponsable de l'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives específiques. En la pràctica, però, hi ha lògiques de funcionament que van més orientades a defensar determinats drets individuals, com si fossin il·limitats, o determinats interessos particulars, en detriment dels interessos més col·lectius. Des de la perspectiva de la demanda educativa, per exemple, en anteriors Anuaris s'han criticat pels seus efectes negatius sobre l'escolarització equilibrada d'alumnat les lògiques de tria escolar basades en la fugida de determinades escoles (públiques) i en l'accés a una (sola) escola amb una determinada composició social. Doncs bé, aquestes lògiques de tria, que tradicionalment estaven més presents en la demanda d'escoles del sector concertat, estan cada cop més presents també en l'accés al sector públic. I des de la perspectiva de l'oferta, si s'ha criticat també sovint l'existència de determinades «falses» escoles concertades per l'ús de procediments d'elecció inversa i per l'escassa coresponsabilitat en l'escolarització equilibrada d'alumnat, cal denunciar amb la mateixa intensitat l'existència de determinades «falses» escoles públiques que, sota l'excusa d'un determinat projecte educatiu i amb el pretext de l'autonomia escolar, escolaritzen només una determinada tipologia d'alumnat. Sorprèn que, en

un context de creixent precarietat social i econòmica, hi hagi actualment escoles públiques que no tinguin, per exemple, pràcticament cap alumne amb beca de menjador escolar —i que altres escoles públiques i concertades del mateix entorn territorial presentin una composició social eminentment desfavorida—.

Provisió pública *versus* provisió privada sufragada amb fons públics / gestió indirecta. El cost de la gestió directa de determinats serveis públics i les limitacions en la contractació de personal per part de les administracions públiques, entre d'altres, han afavorit la concessió de la gestió d'aquests serveis a entitats privades, tot i mantenir la titularitat pública. El cas de les escoles bressol públiques n'és un exemple. Aquesta participació creixent del sector privat en la provisió de serveis educatius també es pot veure afectada, en sentit positiu o negatiu, per l'evolució de la demografia educativa: en l'actualitat, s'estan perdent grups de segon cicle d'educació infantil i s'estan creant nous grups a l'ESO i a la formació professional. La ràtio actual de places públiques i privades es pot veure modificada ostensiblement en el futur en funció de com es programi la nova oferta. Amb dades del curs 2012-2013, a l'ESO i al batxillerat el pes del sector públic tendeix a créixer, mentre que a P3, per primer any, aquest pes ha disminuït. Caldrà valorar si aquesta evolució es consolida com a tendència en el futur.

Escola com a institució social *versus* autogestió de l'educació. La importància de l'escola com a institució social central en la nostra societat explica que els poders públics no només tinguin l'obligació de garantir el dret de tots a l'educació a través de la creació de centres, sinó també el control sobre les condicions amb què es presta aquest servei i els continguts que es transmeten. Val a dir, però, que en els darrers temps hi ha una certa emergència d'experiències d'autogestió en la prestació de serveis educatius, sigui perquè les administracions públiques no hi arriben, sigui perquè no es comparteix la manera com les administracions públiques els presten. Experiències com ara el *home schooling*, les associacions o cooperatives d'acompanyament a la criança per a la petita infància o els centres d'educació lliure, encara minoritàries, assenyalen que hi ha segments de població que no legitimen aquesta funció social de l'escola i el paper de regulador i proveïdor dels poders públics.

Igualtat d'oportunitats *versus* assistencialisme. Les dificultats pressupostàries de les administracions públiques, que tenen dificultats per dimensionar la prestació

de serveis a l'augment de necessitats socials per l'impacte de la crisi econòmica, han afavorit que determinades polítiques que eren promogudes per fomentar la igualtat d'oportunitats en l'accés a determinats recursos i serveis educatius, en un sentit ampli, hagin passat a acomplir una funció més assistencial, més orientada a atendre determinades situacions de risc social i educatiu o de necessitat extrema. Per exemple, el menjador escolar, que és un servei concebut originàriament com a recurs de conciliació de la vida laboral i familiar en l'horari de migdia per atendre aquells infants que no poden anar a dinar a casa, està assumint cada cop més la funció de prevenir possibles situacions d'absentisme escolar o de malnutrició infantils.

Protecció dels poders públics *versus* educació com a mercat. La LOMCE obre la porta a la possibilitat que l'avaluació del sistema educatiu acabi per generar classificacions de centres en funció de la seva competència per garantir l'èxit educatiu.

En aquest context, es fa necessari reflexionar i consensuar novament quina funció ha de jugar l'escola en la nostra societat, què entenem per servei públic, quin paper han de jugar els poders públics en les garanties del dret a l'educació o quins són els límits que conformen avui el dret a l'educació.

Comprensivitat i inclusió del sistema educatiu

En les darreres dècades, el sistema educatiu ha incorporat com a principi la comprensivitat, amb l'objectiu de vetllar per tal que tot l'alumnat assoleixi uns continguts curriculars comuns, cosa que fa possible que la diversitat convisqui dins de la mateixa aula.

La LOMCE posa definitivament en crisi la comprensivitat del nostre sistema educatiu i debilita el caràcter comprensiu de l'escolarització obligatòria.

La LOMCE s'anticipa a la diferenciació de les trajectòries formatives ja des dels 14 anys, amb la formació professional bàsica a partir de 3r d'ESO o amb la transformació de l'actual 4t d'ESO en un curs fonamentalment propedèutic i amb dos itineraris diferenciats (acadèmic o aplicat), o també quan incorpora revàlides.

La comprensivitat del sistema i la no separació dels infants i joves al llarg de l'educació obligatòria en funció de variables de rendiment o trets personals, si estan acompanyades dels recursos suficients per fer la feina, són una contribució cabdal per a la convivència i l'aprofundiment en estils de vida democràtica en una societat plural i oberta com és la nostra.

Eficiència de la política educativa

El Departament d'Ensenyament ha desenvolupat polítiques per reduir el finançament de partides pressupostàries que no tenien una influència directa sobre el rendiment acadèmic del conjunt del sistema, i s'ha prioritzat la inversió en altres àmbits més determinants per a aquests resultats acadèmics, com ara la millora de l'oferta de la formació professional.

Les dificultats pressupostàries de les administracions i la necessitat d'aplicar mesures de reducció del dèficit públic sense perjudicar l'eficàcia del sistema educatiu han situat més que mai en el centre del debat principis com ara la sostenibilitat, l'eficiència i la rendibilitat de les polítiques públiques.

Aquesta lògica de planificació, aplicada sense reserves, comporta alguns riscos:

- **Limitacions en els marges de millora de l'eficiència.** Des d'una perspectiva comparada, i abans de les mesures d'austeritat aplicades, el nostre sistema educatiu no era especialment ineficient, perquè, tot i que en general no destaca per excel·lents resultats acadèmics, presenta baixos nivells de despesa pública en educació en comparació d'altres sistemes educatius. El marge de millora en eficiència a través de la reducció de la despesa, doncs, és comparativament baix, de tal forma que la millora de l'eficiència ha de venir donada sobretot per l'increment dels resultats educatius.

- **Reduccionisme en la mesura de l'eficiència (ensenyament vs. educació).** Com que el sistema educatiu és més eficient quan s'assoleixen millors resultats amb menys despesa, el que es fa és reduir la inversió en àmbits que no són

determinants per a l'objectiu que ens plantegem: la millora dels resultats del sistema. Aquesta lògica, òbvia en un context d'escassetat de recursos com l'actual, planteja alguns dubtes relacionats amb quins objectius fem servir per valorar l'eficiència, què entenem per resultats educatius i en què consisteix l'èxit educatiu. Si partim d'una concepció estrictament instructiva, l'eficiència es mesura a partir dels resultats acadèmics. Si entenem que l'objectiu del sistema educatiu no és només instructiu, sinó més global, educatiu i social, el càlcul de l'eficiència ha d'incorporar altres dimensions, com la cohesió social, l'equitat o l'educació inclusiva, encara que no tinguin incidència directa amb el rendiment acadèmic. No s'han de perdre de vista aquestes altres dimensions a l'hora d'avaluar les mesures d'austeritat aplicades perquè no seria una bona pràctica tenir un sistema amb més rendiment acadèmic però amb menys capacitat per garantir la igualtat d'oportunitats i la cohesió social.

– **Límits al càlcul d'eficiència.** En la línia del punt anterior, convé afegir que hi ha polítiques públiques que no es poden mesurar en funció de la seva rendibilitat, perquè la justificació està més relacionada amb l'opció per un determinat model de societat o d'educació que no pas amb el seu retorn o impacte. Fer possible l'educació inclusiva de l'alumnat amb necessitats educatives especials, per exemple, és més costós que escolaritzar aquest alumnat en centres d'educació especial, però l'educació inclusiva forma part d'un model educatiu consensuat socialment, que no hauria de ser trencat per raons econòmiques.

– **Dificultats de predicció o anticipació dels efectes.** L'impacte de les mesures d'austeritat sobre els resultats educatius no es produeix de manera immediata, igual que també succeeix amb les mesures d'increment de la despesa. Si bé és important orientar les *retallades* a partir de les evidències del que ens marca la recerca internacional, hi ha elements que condicionen els efectes positius o negatius d'aquestes mesures, que són molt locals, difícils de predir i que estan molt determinats per la manera com el sistema digereix aquestes mesures.

– **Efectes sobre la igualtat d'oportunitats.** Les polítiques que no són considerades com a econòmicament sostenibles, o bé se suprimeixen, o bé es redimensionen, o bé es cofinancen. Això, generalment, es fa a través de la introducció de fórmules de copagament per part dels beneficiaris. El copagament, però,

si no s'acompanya de fórmules de tarifació social o de polítiques potents de beques, acostuma a anar en detriment de la igualtat d'oportunitats.

– **Diferencial de cost en funció de l'origen.** Garantir igualtat d'oportunitats a alumnat que parteix de punts de partida diferents sempre suposa invertir més en aquells que presenten més dificultats. Aplicar criteris de rendibilitat o de retorn per determinar on s'aplica la inversió, doncs, sempre anirà en detriment de l'alumnat socialment més desfavorit, perquè les necessitats d'inversió sempre seran més grans. Aquesta circumstància es produeix, per exemple, quan s'incrementen els requeriments de rendiment acadèmic a l'hora de determinar l'accés a beques, com a garantia de retorn de la inversió feta.

Descentralització, desconcentració i treball integrat: més enllà de l'escola i en clau de territori

L'educació al nostre país ha experimentat en les darreres dècades un procés sostingut de descentralització i desconcentració polítiques, que es va veure definitivament consolidat amb la LEC, que partia del convenciment, entre d'altres, que l'èxit dels processos educatius requereix la implicació de la comunitat educativa de cada territori, integrada per totes les persones i les institucions que intervenen en el procés educatiu.

La LOMCE suposa una recentralització cap a l'Estat central de competències relacionades amb la configuració del currículum o de l'avaluació, entre d'altres, o elimina les corporacions locals i els agents econòmics i socials de la participació en la programació de la formació professional, que avui reconeix la LOE.

La Llei de racionalització i sostenibilitat de l'Administració local (LRSAL), que està inspirada en el principi d'«una Administració, una competència», distingeix les competències pròpies i per delegació de les competències impròpies, redueix les competències pròpies dels ajuntaments en educació, i afegeix que les competències impròpies només es podran assumir quan no es posi en risc financer la realització de les competències pròpies, quan no hi hagi duplicitats amb les competències autonòmiques i quan es garanteixi la sostenibilitat financera de les noves competències

o activitats econòmiques assumides, respectant en tot cas el principi d'eficiència i la resta de requeriments de la legislació d'estabilitat pressupostària i sostenibilitat.

Amb el pretext d'evitar duplicitats i fomentar economies d'escala, l'aplicació d'aquest nou ordenament podria neutralitzar la intervenció de les administracions locals i provocar en darrer terme la reducció de la intensitat, la qualitat i la diversitat de les polítiques educatives desenvolupades a escala local, sense que altres administracions supleixin plenament l'esforç i el paper de dinamització i promoció de polítiques educatives locals assumits pels ajuntaments.

Aquest ordenament trenca amb el model de desenvolupament de polítiques educatives vigent al nostre país en els darrers anys. I és que planteja la necessitat de separar per clarificar competències de les diferents administracions, de reduir duplicitats i de limitar la coresponsabilitat dels ajuntaments en matèria d'educació, quan la mateixa Llei d'Educació de Catalunya, per exemple, planteja la necessitat d'implicació i d'integració de les actuacions de les diferents administracions, i l'assumpció compartida de responsabilitats i de competències.

Escletxes educatives: cap a un desenvolupament educatiu a diferents velocitats?

La dinàmica del nostre sistema educatiu millora algunes *escletxes educatives* ja existents, com passa amb la reducció de l'abandonament educatiu prematur o amb la vinculació creixent del sistema educatiu i el sistema productiu. Ara bé, també n'obre de noves o n'accentua d'altres, sigui per les reformes estructurals aplicades o pendents d'aplicar, ja exposades precedentment, sigui per la mateixa crisi econòmica.

El sistema educatiu està sotmès avui a forces de creixent diferenciació interna de la comunitat educativa que cal evidenciar.

- **Situació socioeconòmica de les famílies i accessibilitat econòmica de l'oferta.** Mesures adoptades en els darrers anys, com ara l'increment de les quotes de moltes escoles bressol i escoles de música o la persistència dels dèficits en

la cobertura de les polítiques de beques en un context de creixent precarietat econòmica, per citar alguns exemples, suposen més desigualtat per a famílies que presenten dificultats econòmiques a l'hora de garantir l'accés a l'oferta formativa. Aquest és un factor clarament diferenciador de les trajectòries d'accés i sortida del sistema educatiu.

– **Comprensivitat i caràcter inclusiu del sistema.** Les dificultats pressupostàries de les administracions educatives han debilitat determinats recursos previstos per a l'atenció normalitzada i específica de determinades necessitats educatives. La LOMCE, alhora, des del moment que establirà diferents itineraris, propiciarà que l'experiència escolar de l'alumnat al llarg dels ensenyaments obligatoris sigui més diferenciada en el futur del que ho és avui.

– **Dualització del sistema educatiu.** Hi ha hagut cert desplaçament de la demanda educativa socialment menys afavorida —i també de segments de classes mitjanes afectats per la crisi— del sector concertat cap al sector públic a causa de les dificultats creixents de moltes famílies a l'hora de sufragar els costos d'escolarització als centres concertats i de la supressió dels ajuts als centres concertats per a l'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives específiques —pagament de les activitats complementàries—. Determinades polítiques d'admissió endegades, a més, han tendit a beneficiar més les escoles públiques i concertades socialment més afavorides i amb més demanda educativa, i a dificultar la lluita contra la segregació escolar. Les dificultats de finançament públic dels concerts, que incrementen la fragilitat de les escoles concertades més febles, o la diferenciació creixent d'horaris entre centres públics i concertats —per supressió de la sisena hora a les escoles i compactació de l'horari a molts instituts— són factors que afavoreixen la diferenciació de la composició social i de les condicions d'escolarització, no només entre centres públics i centres concertats, sinó també entre centres del mateix sector de titularitat.

– **Autonomia escolar.** Un dels dubtes que planteja l'autonomia de centre té a veure amb l'equitat. La recerca internacional demostra, per exemple, que si bé els sistemes educatius amb elevats nivells d'autonomia escolar obtenen millors resultats acadèmics, també poden presentar nivells de segregació

escolar més elevats. L'aposta per l'autonomia pedagògica ha de desenvolupar-se amb rendició de comptes i amb contribució dels centres a l'equitat a escala territorial.

– **Escola-entorn.** La reducció pressupostària dels plans educatius d'entorn, una de les polítiques promogudes pel Departament d'Ensenyament, en col·laboració amb els ajuntaments, per promoure la vinculació dels centres educatius amb el territori, ha debilitat en alguns municipis el treball integrat que s'estava desenvolupant en educació.

La diferenciació interna del sistema educatiu, si bé pot ser indicativa de respostes més flexibles i adaptatives a les necessitats educatives, també alimenta el risc que, especialment en un context de més desigualtat social com l'actual i de més debilitat de les polítiques públiques, el mateix sistema educatiu acabi condicionant les oportunitats i les trajectòries educatives i acabi propiciant desenvolupaments educatius a diferents velocitats.

6 Prioritats per a la política educativa

1. **Garantir la qualitat de l'ensenyament i la igualtat d'oportunitats** en un context de restriccions pressupostàries, amb una adequada priorització de la despesa pública amb criteris clarament redistributius.

2. **Promoure polítiques d'equitat** orientades a consolidar oportunitats educatives per a la població socialment més desfavorida, amb més dificultats d'escolarització i més afectada per la crisi econòmica, com a via per garantir la millora dels resultats del sistema educatiu.

3. **No limitar la política educativa a l'àmbit de l'ensenyament**, i no modificar només aquells aspectes relacionats amb el que passa dins de l'aula o dins del sistema educatiu reglat (formació inicial), sinó també acompanyar aquestes mesures d'altres polítiques socials i educatives que abordin la situació en clau d'èxit educatiu.

4. **Enfortir el diàleg i el compromís amb l'educació entre els diferents agents socials i educatius en el seu conjunt**, amb l'objectiu de crear consensos socials sobre quins són els límits que conformen avui el dret a l'educació, sobre els aspectes a preservar —les línies «vermelles» que no es poden ultrapassar— i també sobre els aspectes a transformar —les necessitats de millora—, en un moment actual de tensió i de pressions de canvi profund en l'educació.

5. **Impulsar decididament la formació al llarg de la vida** que combati la polarització formativa entre la població adulta, i dissenyar un veritable sistema integrat de

programes efectius de «segones oportunitats», siguin en l'àmbit de les polítiques actives d'ocupació, siguin en l'àmbit del sistema educatiu, que ofereixi solucions a la població jove que ni estudia ni treballa i que ha abandonat prematurament els estudis.

6. **Desenvolupar reformes en el sistema productiu**, orientades a impulsar un model de desenvolupament econòmic basat en la creació d'ocupació qualificada, per consolidar la millora dels resultats en el sistema educatiu.

7. **Continuar la resistència legal i pedagògica en contra de l'aplicació de la LOMCE**, per tal que afecti el mínim la qualitat del sistema.

8. **Continuar amb les millores estructurals del sistema educatiu i potenciar les polítiques educatives que contribueixin a la millora de la seva eficàcia** en àmbits com:

Escolarització equilibrada

Elaborar un nou decret d'admissió d'alumnat que proporcioni nous instruments de planificació educativa per combatre la segregació escolar, amb l'objectiu d'aconseguir una escolarització equilibrada de l'alumnat entre els diferents centres educatius d'un mateix territori.

Com? Fomentant l'ús dels diferents instruments previstos en la norma per part de les comissions de garanties d'admissió d'alumnat i dels centres educatius.

Acompanyament a l'escolaritat

Reforçar els programes de detecció primerenca de l'alumnat amb dificultats d'escolarització, d'acompanyament i de reforç personalitzats dels aprenentatges al llarg de l'escolaritat i d'orientació formativa en els moments de transició clau.

Com? Intensificant i ampliant la provisió i la coordinació de dispositius que intervinguin dins i fora de l'horari escolar.

Beques

Incrementar la despesa en beques de suport a l'escolaritat per tal que totes les famílies amb manca de recursos puguin finançar les seves opcions educatives.

Com? Arribant a nivells equivalents a la mitjana europea (4% de la despesa en educació no universitària).

Estructura de l'oferta formativa

Ampliar la provisió de places en l'oferta de formació professional i dels programes de segones oportunitats, com ara els PQPI, que ofereixin oportunitats de retorn al sistema educatiu, especialment dels joves que ni estudien ni treballen en el període actual de crisi econòmica.

Com? Aproximant el pes d'aquests ensenyaments a la mitjana europea (UE: 29,9 alumnes d'FP per cada 100 alumnes d'ensenyaments obligatoris; Catalunya: 18,1).

Subjectivitats: valors i expectatives

Desenvolupar accions de sensibilització social al voltant del valor de la formació, orientades a la generació d'expectatives educatives i a l'estimulació de l'interès i a l'esforç per aprendre al llarg de la vida, especialment entre l'alumnat amb més dificultats d'escolarització i les seves famílies, i en aquells territoris socialment més desfavorits.

Com? A través de polítiques d'acompanyament a l'escolaritat que siguin, alhora, responsabilitat compartida eminentment dels municipis i dels centres; i incidint mediàticament per tal que aquestes accions estiguin acompanyades del convenciment social que són possibles i eficaces.

Treball amb famílies

Desenvolupar programes que promoguin la implicació de les famílies en el seguiment de l'escolaritat dels seus fills i filles i que incideixin en una major qualitat en els usos dels temps familiars.

Com? Intensificant les polítiques de participació dels grups socials amb més dificultats d'escolarització en el funcionament ordinari dels centres, especialment en aquelles activitats que promouen la relació i generen una major apropiació institucional de l'escola.

Lleure

Promoure plans locals que garanteixin l'accés dels infants socialment desfavorits a l'oferta d'educació no formal (activitats extraescolars, centres oberts, casals infantils, activitats culturals i esportives, etc.)

Com? A través de mesures d'accessibilitat econòmica o d'acompanyament a les activitats educatives.

Conciliació de la vida laboral i familiar

Promoure un acord social al voltant de la conciliació de la vida laboral i familiar.

Com? Proporcionant a les famílies temps per educar.

Organització dels centres

Continuar amb la revisió d'aspectes de l'organització dels centres, com ara la funció directiva i la funció docent, el suport professional als docents, els marges d'autonomia escolar o l'avaluació del sistema educatiu.

Com? Coneixent millor els factors de benestar a l'escola i en el professorat i contribuint a la seva optimització.

Currículum acadèmic i avaluació

Revisar a fons el currículum escolar, especialment a l'educació primària i a l'educació secundària obligatòria.

Com? Identificant les competències instrumentals i bàsiques necessàries que s'han de desenvolupar en els temps actuals i reforçant-ne l'aprenentatge en el conjunt del currículum.

Finançament

Incrementar progressivament la despesa en educació sobre el PIB fins al 6%, tal com preveu la Llei d'Educació de Catalunya.

Com? Aproximant la inversió en educació a la mitjana europea i garantint el finançament públic suficient per abordar les millores necessàries dels diferents sistemes educatius.

Recerca

Elaborar per part dels poders públics una agenda de recerca en educació que generi evidències per a la presa de decisions polítiques i formular polítiques educatives a partir de les evidències disponibles.

Com? Amb la creació d'un banc d'innovacions avaluades que faciliti la transferència, el treball en xarxa i les vies de comunicació entre els implicats en la recerca i la política educativa.

Informes breus

1 **Les desigualtats educatives a Catalunya: PISA 2003**
Ferran Ferrer (dir.), Gerard Ferrer i José Luis Castel

2 **El paper crucial del professorat. Atraure, preparar i mantenir professors de qualitat**
OCDE. Polítiques d'Educació i de Formació

3 **El procés de normalització d'estrangers 2005. Balanç i perspectives**
Maria Helena Bedoya Muriel i Eduard Solé Alamarja

4 **Itineraris de formació i inserció laboral dels joves a Catalunya**
Rafael Merino i Maribel Garcia

5 **Els imams de Catalunya: rols, expectatives i propostes de formació**
Jordi Moreras

6 **Sisena hora: una oportunitat o una dificultat per avançar?**
Joaquín Garín, Isabel Sánchez i Jesús Viñas

7 **Joves i política**
Núria Valls i Andrea Borison

8 **Els sistemes educatius als països d'origen de l'alumnat immigrat. Una aproximació**
Miquel Àngel Alegre, Ricard Benito i Sheila González

9 **Els plans educatius d'entorn: debats, balanç i reptes**
Miquel Àngel Alegre i Jordi Collet

10 **Formació i professionalització del professorat de secundària a Catalunya**
Gemma Tribó

11 **La desafecció política a Catalunya. Una mirada qualitativa**
Ismael Blanco i Pau Mas

12 **Històries d'immigració: la comprensió dels patrons de rendiment escolar dels joves immigrants nouvinguts**
Carola Suárez-Orozco i Marcelo Suárez-Orozco

13 **L'educació catalana a la premsa**
Jaume Carbonell i Sebarroja i Antoni Tort i Bardolet

14 **Simbologies en l'espai públic. Els debats sobre l'ús del *hijab* a Europa**
Jordi Moreras

15 **Actituds, comportament polític i xarxes organitzatives dels immigrants a la ciutat de Barcelona**
Laura Morales i Eva Anduiza (directores), Laia Jorba, Josep San Martin i Amparo González

16 **Les responsabilitats legals en les activitats educatives realitzades més enllà del temps lectiu**
Neus Soriano, Ramon Plandiura i Eva Izquierdo

17 **El salari de reserva de les dones desocupades a Catalunya**
Dídac Queralt Jiménez

18 **Models educatius familiars a Catalunya**
Javier Elzo Imaz (coordinador), María Teresa Laespada Martínez i Ana Martínez Pampliega

19 **L'escola del segle XXI. Una mirada des de la societat civil**
Mireia Civís i Zaragoza, Jordi Riera i Romaní, Annabel Fontanet i Caparrós i Elena S. Ojando i Pons

20 **Les persones en situació de sense llar de Barcelona: perfils, estat de salut i atenció sanitària**
Joan Uribe i Sara Alonso

21 **Crònica de la Llei d'Educació de Catalunya**
Ramon Farré Roure

22 **De l'acollida a la ciutadania: la formació de la població adulta immigrada**
Xavier Aranda, Miquel Casanovas, Alfons Formariz (coordinador) i Pep Vidal

23 **El reagrupament familiar a Catalunya, una aproximació qualitativa**
Rosalina Alcalde, Andreu Domingo, Diana López, Jordi Bayona i Amparo González

24 **Trajectòries sociolaborals de la població immigrada. Factors explicatius**
Sarai Samper, Raquel Moreno (D-CAS, Col·lectiu d'Analistes Socials)

25 **L'opinió dels catalans sobre la immigració**
Mónica Méndez Lago

26 **Continuar o abandonar. L'alumnat estranger a l'educació secundària**
Carles Serra i Josep Miquel Palaudàrias

27 **Impacte de la crisi econòmica en la immigració internacional a Catalunya l'any 2008**
Andreu Domingo i Albert Sabater

28 **De l'aula d'acollida a l'aula ordinària. Orientacions per a la transició**
Ricard Benito Pérez i Sheila González Motos

29 **Educació i ascens social a Catalunya**
Xavier Martínez Celorrio i Antoni Marín Saldo

30 **Mercat de treball i polítiques actives d'ocupació**
Maria Caprile Elola-Olaso i Jordi Potrony Hernando

31 **Els patis de les escoles: espais d'oportunitats educatives**
IPA Espanya, Associació Internacional pel Dret dels Infants a Jugar
Imma Marín (directora), Cris Molins, Maite Martínez, Esther Hierro i Xavier Aragay

32 **Canvis a curt termini en la identificació nacional a Catalunya**
María José Hierro Hernández

33 **Les llengües a Catalunya, 2001-2005**
Albert Fabà i Mireia Llaberia

34 **Conciliar per educar**
Esther Sánchez Torres. Amb les aportacions de Cristina Brullet, Dolors Comas d'Argemir, Miquel Martínez i Sara Pons

35 **Famílies, escola i èxit. Millorar els vincles per millorar els resultats**
Jordi Collet i Antoni Tort (coordinadors)

36 **Nous comportaments residencials a les llars catalanes**
Cristina López Villanueva

37 **Competències lectores i èxit escolar**
Aurora Rincón Bonet

38 **Les escoles *magnet*. Una aposta per l'excel·lència i l'equitat**
Aina Tarabini (coordinadora)

39 **Educació avui. Indicadors i propostes de l'Anuari 2011**
Bernat Albaigés i Miquel Martínez

40 **A les tres a casa? L'impacte social i educatiu de la jornada escolar contínua**
Elena Sintes Pascual

41 **Crisi, desigualtats i benestar vulnerable. Anàlisi longitudinal del PaD (2003-2009)**
Xavier Martínez Celorrio i Antoni Marín Saldo

42 **Educació, competències i mercat de treball. Els reptes de Catalunya a partir de l'estratègia de l'OCDE**
Queralt Capsada (coordinadora), Kathrin Hoeckel i Luis Ortiz

43 **Esport i valors. Avaluació del programa FutbolNet a Catalunya, 2012-2013**
Albert Julià Cano i Maria Prat Grau

44 **Més que un gra de sorra. Les Associacions de Mares i Pares d'Alumnes (AMPA) a Catalunya**
Marta Comas (directora), Sandra Escapa, Carlos Abellán i Ana Alcantud

45 **L'agenda de la política educativa a Catalunya: una anàlisi de les opcions de govern (2011-2013)**
Xavier Bonal i Antoni Verger (amb la col·laboració de Marcel Pagès)

46 **Liderar per aprendre. Del diàleg entre la recerca i la pràctica**
David Istance, Louise Stoll, Anna Jolonch, Màrius Martínez i Joan Badia

FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Ara més que mai ens calen elements per comprendre l'evolució de l'educació al nostre país i les seves cruïlles i tendències principals.
Aquest informe fa una síntesi quantitativa i qualitativa de les millores que han tingut lloc al sistema educatiu català, dels riscos que suposa la crisi per aquestes millores i de les oportunitats que moments tan transformadors com l'actual poden suposar per l'estructura educativa d'un país.

Informes breus #47

Educació avui. Indicadors i propostes de l'Anuari 2013

Bernat Albaigés Blasi
Miquel Martínez Martín

ISBN: 978-84-15526-42-1
9 788415 526421